

DIPLOMATERV

TÉRÁTIRATOK - A BUDASZENTLŐRINCI PÁLOS KOLOSTORROMOK REVITALIZÁCIÓJA

Csekei Fruzsina Rita

ÉPÍTÉSZETI PORTFÓLIÓ

Témavezető: Szabó Levente DLA

Épületszerkezeti konzulens: Páricsy Zoltán László

Tartószerkezeti konzulens: Dr. Vető Dániel

Épületkivitelezési konzulens: Tőkés Balázs

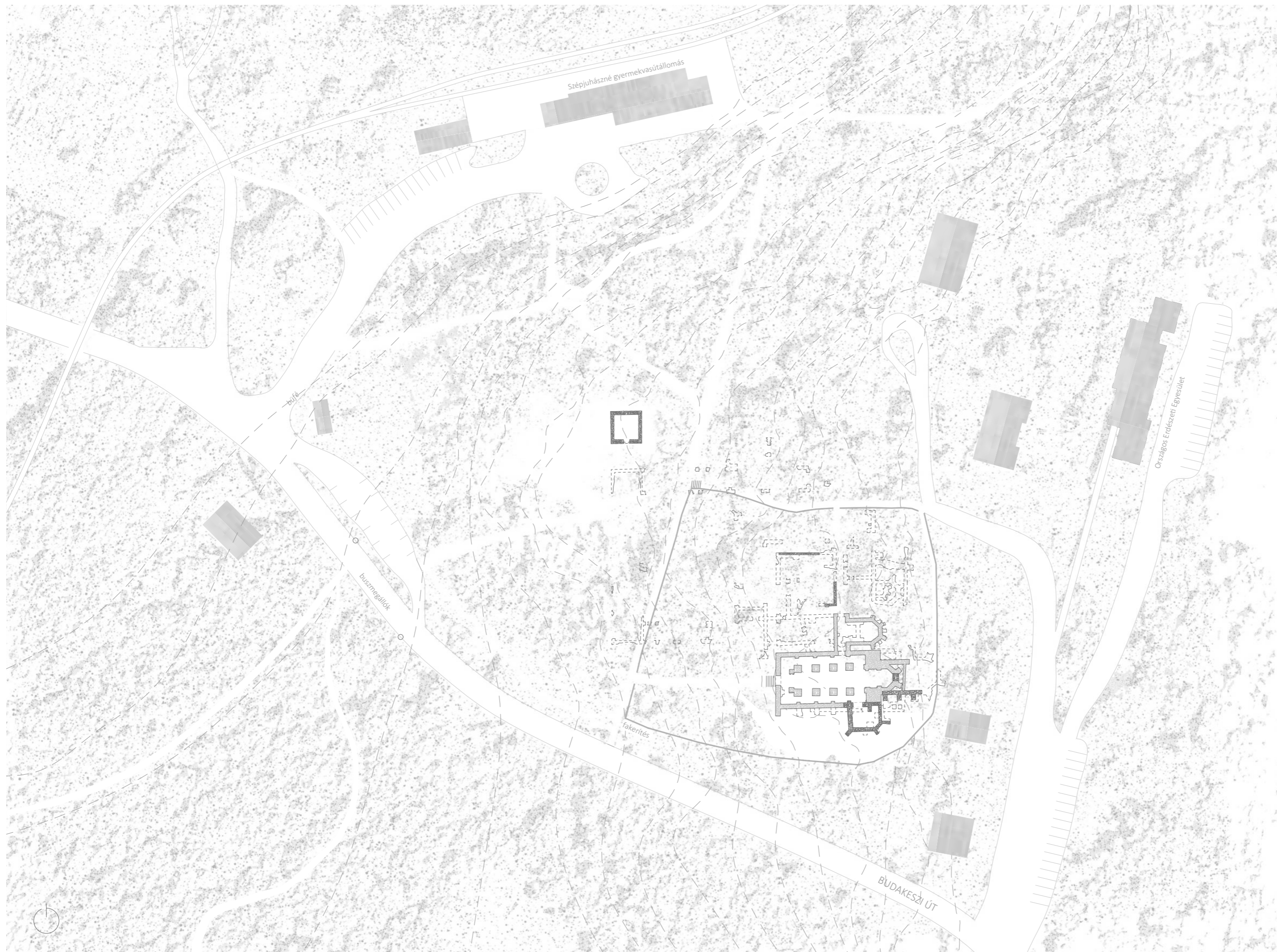
Épületgépészeti konzulens: Dr. Harmathy Norbert

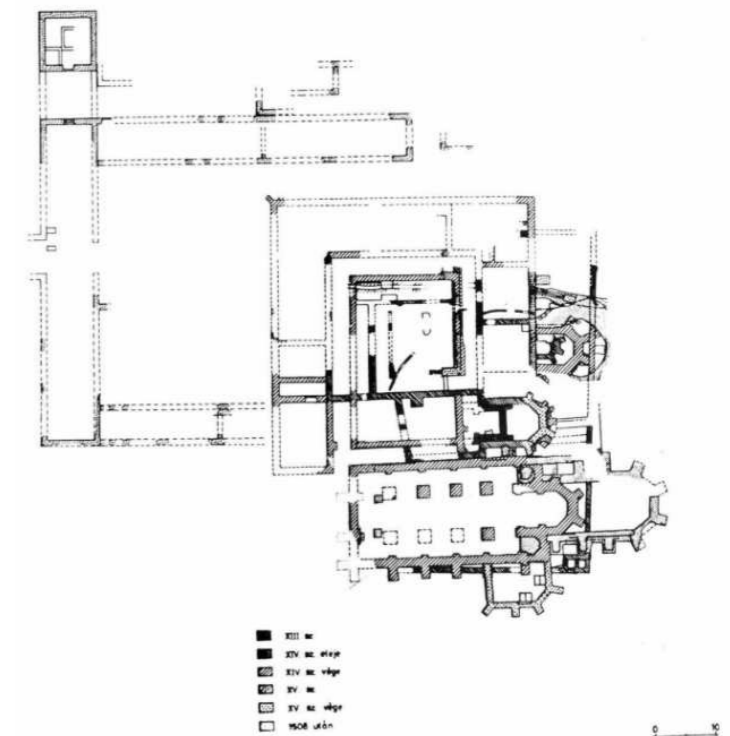
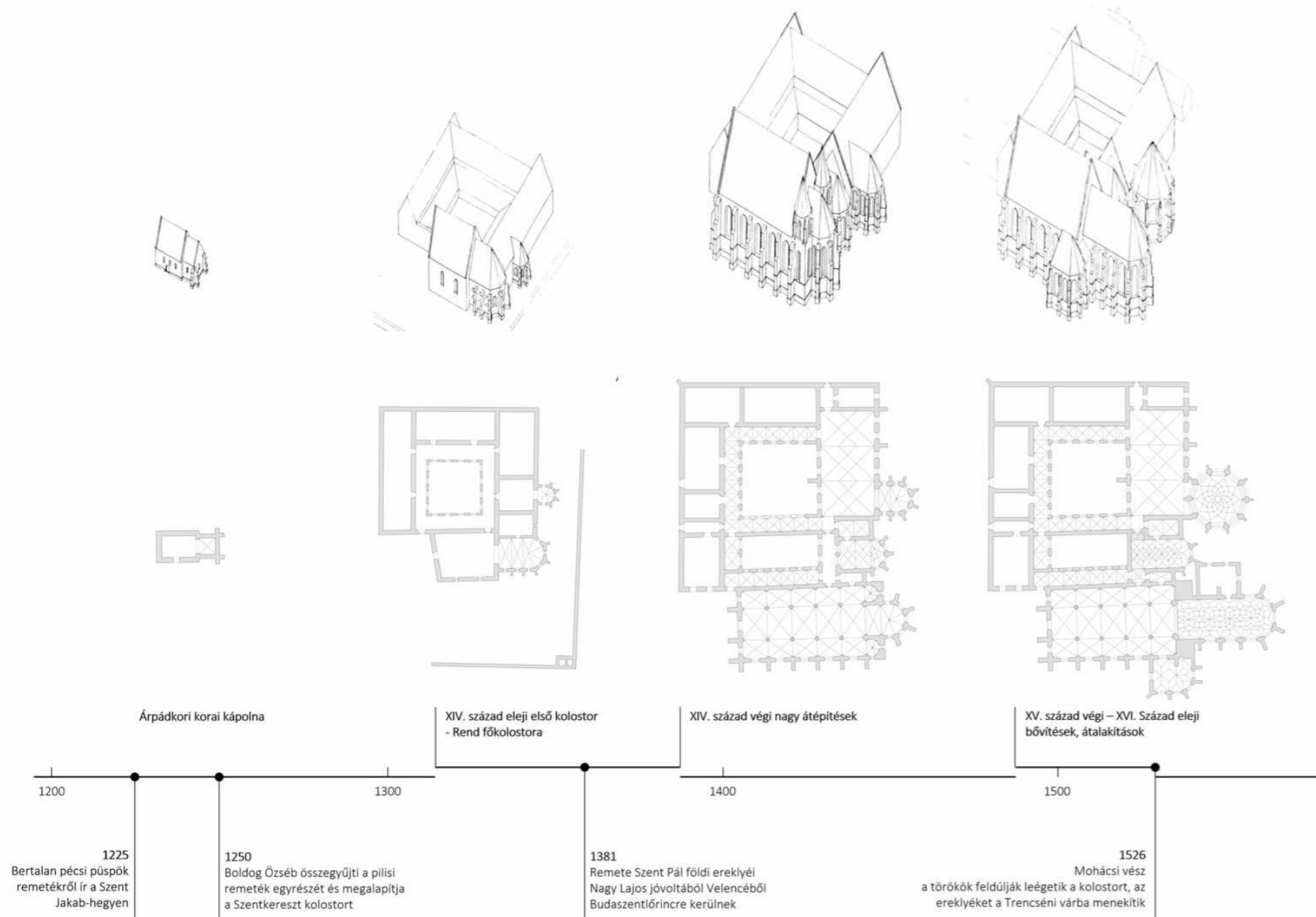
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építészmérnöki Kar, tervezői specializáció

Középülettervezési Tanszék- Építészet és emlékezet Stúdió

2024.

1970-1985 között folyó feltárások eredményét összefoglaló alaprajz, Bencze Zoltán és Szekér György

KOLOSTOR MÚLTJA, RÖVID TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Legelőször 1290-ben olvashatunk a Pálos kolostor területéről és az itt élő remetékéről. 1300 körül alapítja meg Lőrinc, a rend negyedik előjárója Budaszentlőrinc monostorát és később budai polgári adományokból bővítették a kolostort. Elsőként a korai kápolna épült meg a kor hagyományaihoz híven egyeneszáródású szentéllyel. Később a kápolna szentélyét átépítették, keletfelé nyújtottabb nyolcszögletű záródásúvá. A rend bővülésével a templomhajót is kiszélesítették és északi oldalára kerengőt építettek, mely egy szabályos négyszög udvart zárt közre.

1381-ben Nagy Lajos király jóvoltából kerülnek ide a rend védőszentjének, Remete Szent Pál földi ereklyéi, ezt követően válik a rend főkolostorává. A megtiszteltetés hatására nagy átépítés vette kezdetét. Megépül a kolostortól délre az új háromhajós templom hármasszentélyfejjel. A kerengőt kiszélesítik, a korábbi priori kápolna helyén új és nagyobb kápolnát építenek, minden bizonnyal ez a kápolna fogadta be Remete Szent Pál testi ereklyéit.

Újabb építkezések a XV. század végén történtek. Ekkor épül az új templom déli mellékszentély sarkához csatlakozó kápolna, a fő kápolna pedig ismét új záródást kap. Végül XVI. század elején épül fel az új főszentély sekrestyével és gyűlésteremmel.

A kolostor virágzását a 1526-ban a Mohácsi vést követően Budára érkező török csapatok lerombolják. Az elkövetkezendő évszázadokban pedig az épület követ elhordják, beépítik a környező épületek szerkezetébe. Míg a területen már semmilyen jel nem utalt a kolostor egykori jelenlétére.

KOLOSTOR ÉS A HELY JELENE

A területen 1850-1998 között különböző ásatások folytak: 1846-47, Hensziman Imre; 1934-, Garády Sándor; 1949, Genevich László és Zolnay László; 1958, Nagy Emese; 1960-85, Zolnay László vezetésével. A feltárásoknak köszönhetően vált ismét ismerté az építmény építési korszakai, és bővítésének fázisai. Az ásatások eredményeként valósult meg 1995-ben Oltai Péter által tervezett rekonstrukciós kísérlet. A tervek szerint a rekonstrukció kiterjed volna a kolostor mag teljes területére, viszont az építkezés finanszírozási problémák miatt félbemaradt. A helyszínen található jelenlegi részleges rekonstrukció a kolostor alapfalainak felmagasításával kialakított romkerttel érzékelteti a kolostor egykori jelenlétét a helyszínen. Egyedül a háromhajós templom és a hozzátartozó Szent Lőrinc főoltár, avagy az ereklyekápolna, valamint a templom déli oldalához csatlakozó oldalkápolna, azaz egykori Szent Kereszt oltár nyomvonalai láthatóak az erdő rendezett tisztásán. Továbbá, a romoktól távolabb, a fonott kerítésen kívül, a közeli erdei játszótérnél a kolostor egykori védőtornya is romvédő felfalazást kapott.

Viszont, az épületegyüttes romjainak nagyrésze mára már láthatatlan, az erdő sűrű aljnövényzete takarja be vagy a föld mélyén némán pihen. A hely múltjáról és jelentőségéről az erre barangolóknak információs táblákon olvashatnak. Megtudhatjuk, hogy a helyszín a Pálos út Források útjának utolsó megállója.

PROBLÉMA FELVETÉS

A részleges rekonstrukció hatására a hely hívők zarándokhelyévé és a pilis hegyeiben kirándulók kedvelt állomásává vált. Megteremtette a helyet, mely beépült a köztudatba, viszont a terület történelmi jelentőségének bemutatása és megismerése során hiányérzetet hagy maga után. Az alapfalak felmagasítása kijelöli a kolostor alaprajzi geometriáját, de mégis félrevezető. A ráépítések anyaga és minősége könnyen félrevezeti a laikus szemet, hogy megtélje mi a valódi és mi a kiegészítés. Egy visszafogott, direkt eszköz, mely segítségével nem ismerjük meg a kolostor térszervezését és belső tereinek atmoszféráját. Hiszen a rekonstrukció jelenlegi formájában megidézi ugyan a templom, az ereklyekápolna helyét, viszont a teljesség hiányában láthatatlanul hagyja a kolostor kerengőt, mely a szerzetesrendek építészetének legjelentősebb térszervező elemének tekinthető.

ELMÉLETI KERET_A NÉGYESSÉGRŐL

A kolostor romjai önmagukban némák, nem elegek a hely múltjának bemutatásához. A valódi kövek nagy része már elpusztult, vagy a föld alatt lapul pár méter mélységben. A terv az egykori pálos kolostor történelmi jelentőségének és múltjának élményszerű bemutatását tűzi ki célul. A kolostor alaprajzának és tereinek pontos geometriája helyett, a kompozíció az egykoron itt élő pálosok jelenlétét idézni meg. A szerzetesek világról alkotott meglátásai, értékrendje és hitvallása olyan örökérvényű igazságokat rejt, mely a jelenkor emberének is példamutató lehet.

Mit tanulhatunk a pálosoktól a teljesség igénye nélkül: elcsendesedés és befelé figyelés jelentőségét; egyedüllét és közösségi lét egyensúlyát; együtt élni Istennel ketten; természet szeretetét és tisztelőtét, egyszerű élet fontosságát.

De hogyan közvetítheti a hely a pálosok üzenetét szavak és a szerzetesek jelenléte nélkül? A pálosok életüket az előbb említett elvek mentén szervezik, így tevékenységében felfedezhetjük mindezeket. A tervezett emlékkert célja, hogy az idelátogatók a szerzetesek szimbolikus tevékenységeiken keresztül megismerkedjenek az életükkel és a hely történetével, itt a rend egykori centrumának helyén.

„A pálosok életmódját kezdettől fogva a magány szeretete, az egyszerűség, a szigorú, önmegtartó élet jellemezte. Mindennapjaik imádságban, olvasásban, elmélkedésben, kétkézi munkában teltek...” - részlet a Magyar Pálos Rend honlapján található rendtörténeti füzetből

A füzet írója a szerzetesek négy tevékenységét emel ki: olvasás, elmélkedés, imádság, kétkézi munka. A kompozíció négy eleme ezen tevékenységeknek biztosít helyszínt. Az olvasótér az olvasás helyszíne, a kert és a pavilon a kétkézi munkát szimbolizálja, a merengő az elmélkedés tere és a templom pedig az imádkozáshoz teremt helyet.

TÉRBELI ÁTIRATOK

A kolostor legjelentősebb terei mágnesként vonzzák az építményeket, viszont az újnak nem célja a régi rekonstruálása. Az építményegyüttes egy új értelmező réteget ad a területhez, ami a föld takarta romoktól független, fizikai valójukat teljes mértékben érintetlenül hagyja.

Minden elem egy téri feladvány, egy kortárs téri értelmezés, mely megidézi és felerősíti a kolostor egykori tereit. A kompozíció nem didaktikusan magyarázza a pálosok történetét, hanem a különös objektumokkal erős térihelyzeteket létrehozva.

Minden elem kicsit más megfejtést rejt, de mégis egységre törekszik. A tervezés során különösen fontos volt ezen koncepcionális közös nevezők meghatározása és tudatos beépítése az elemek építészeti kialakításába.

új értelmező réteg

romok érintetlenül hagyása

HELY MÚLTJÁNAK ÉS JELENTŐSÉGÉNEK HITELES ÉS ÉLMÉNYSZERŰ BEMUTATÁSA

PÁLOSOK EGYKORI JELENLÉTÉNEK MEGIDÉZÉSE A TEVÉKENYSÉGEIK ÁLTAL

NÉGY TEVÉKENYSÉG

OLVASÁS
KÉTKÉZI MUNKA
ELMÉLKEDÉS
IMÁDSÁG

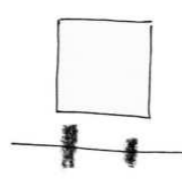
NÉGY ELEM

OLVASÓ TORONY
KERT
MERENGŐ TÉR
SZABADTÉRI TEMPLOM

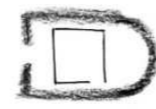
NÉGY HELY

VÉDŐTORONY
KERENGŐ
EREKLYE KÁPOLNA
HÁROMHAJÓS TEMPLOM

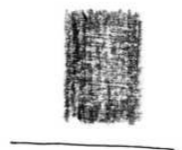
ÉPÍTÉSZETI VISELKEDÉS

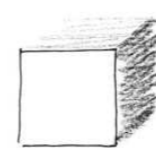
romok védelme

melléépítés

lebegés

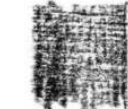

tárgyszerűség

ÉPÍTÉSZETI ESZKÖZÖK

egyszerű formálás

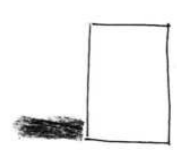
homogén anyaghasználat

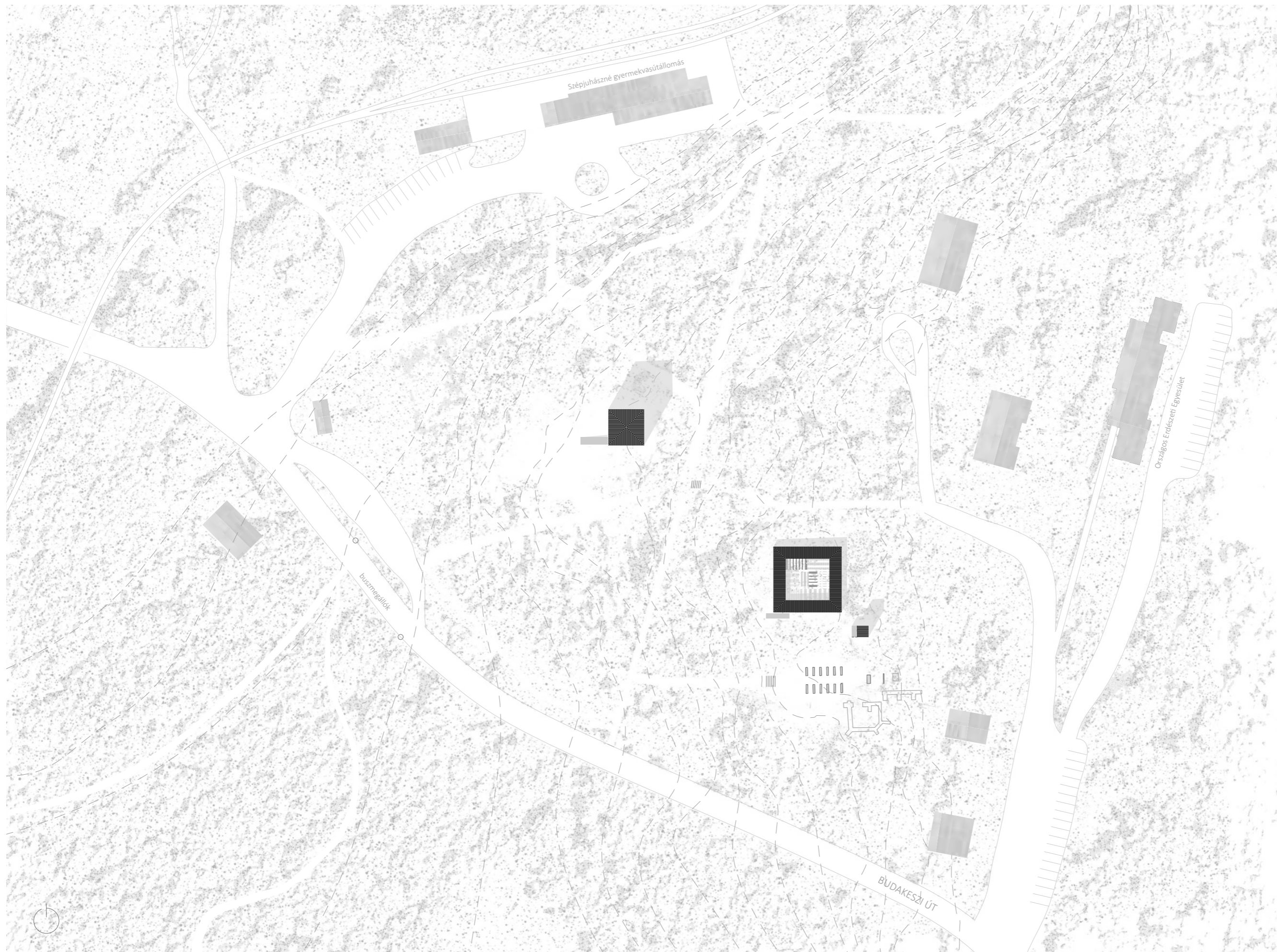
homlokzati lécezés

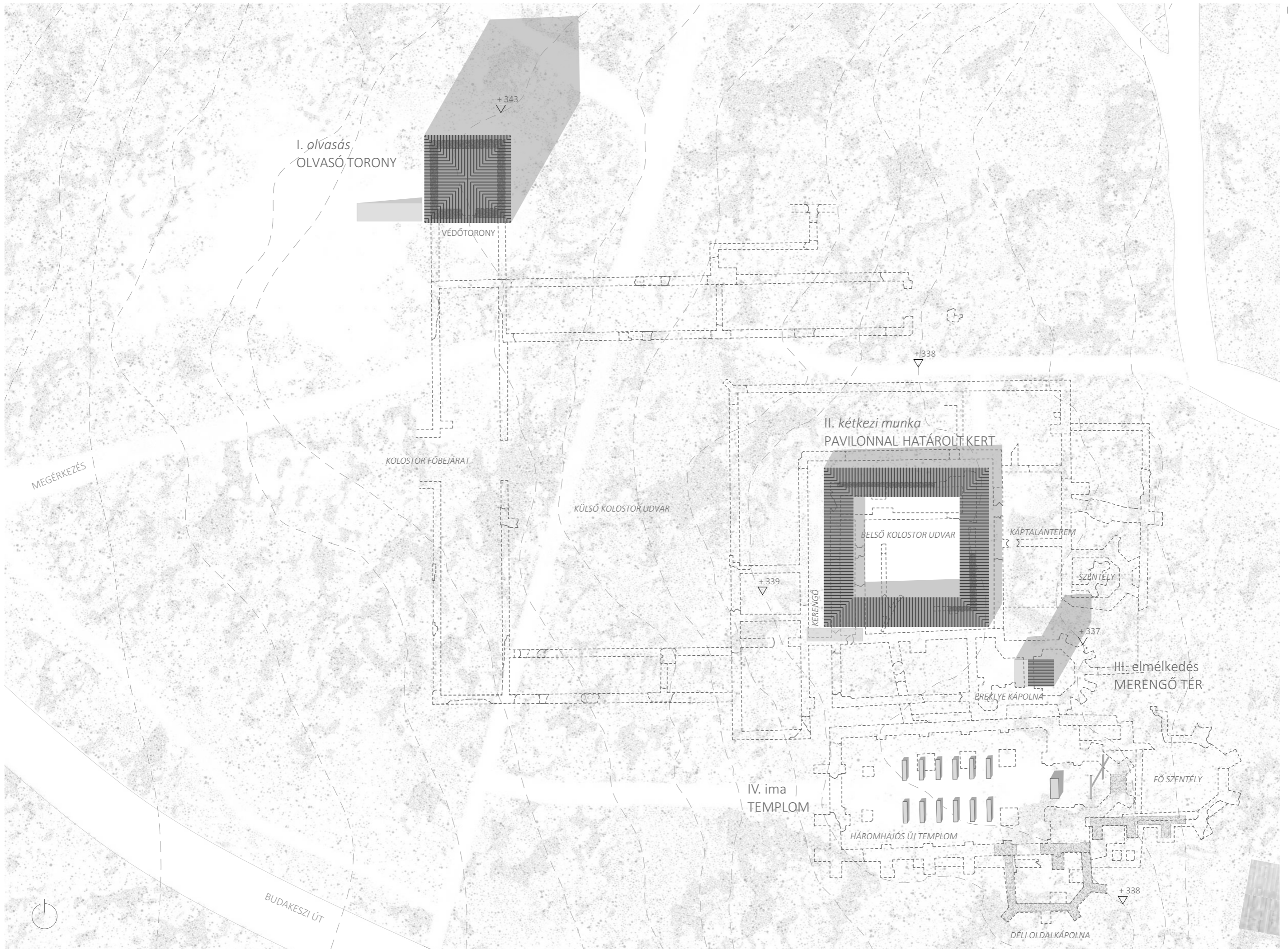
könnyű faszerkezet

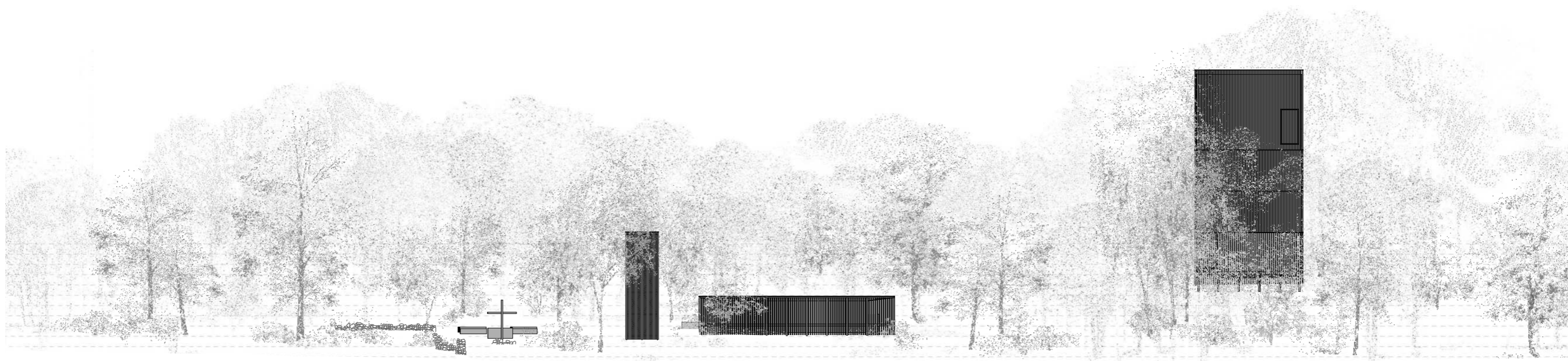
bejárati toldalékok

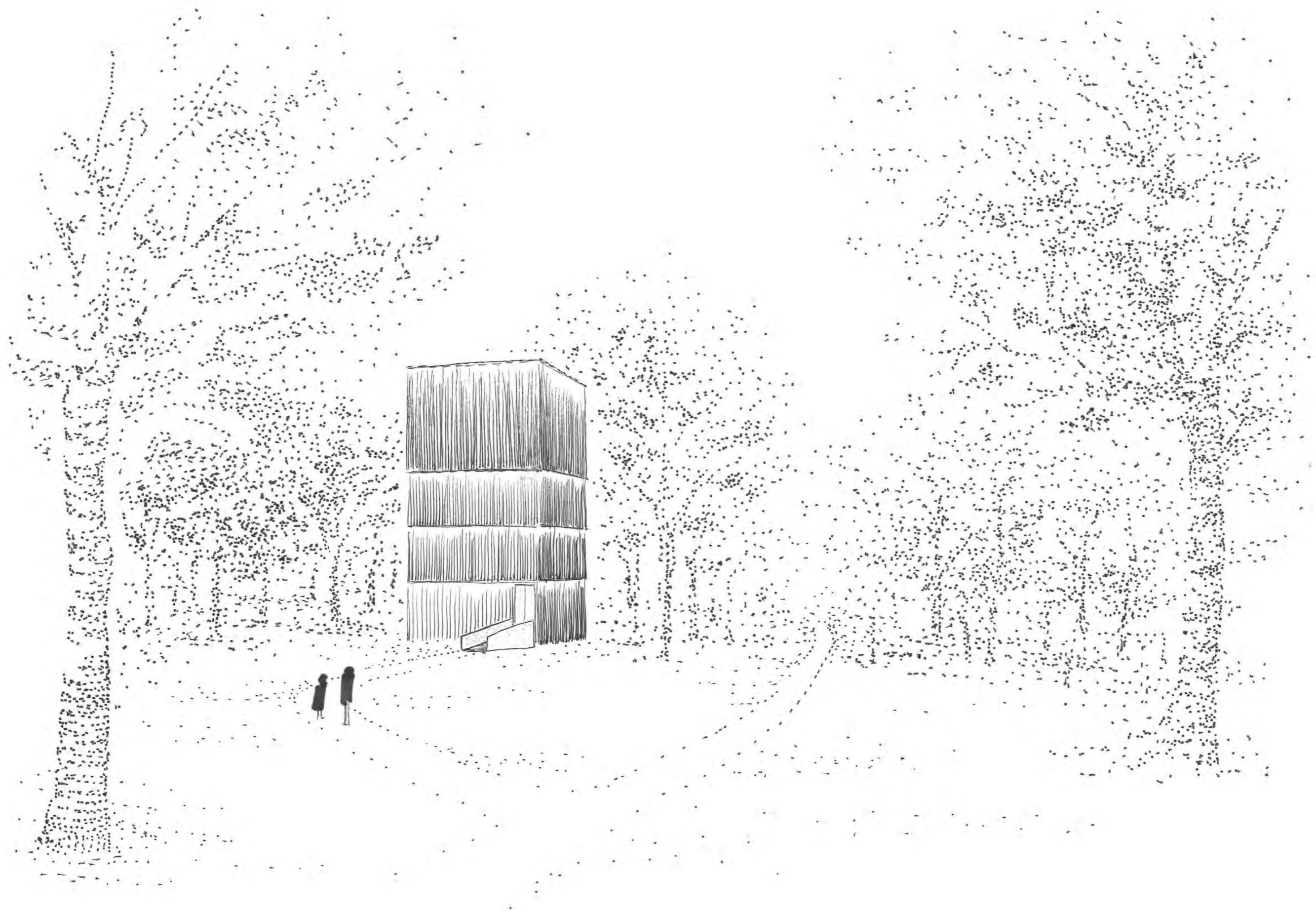

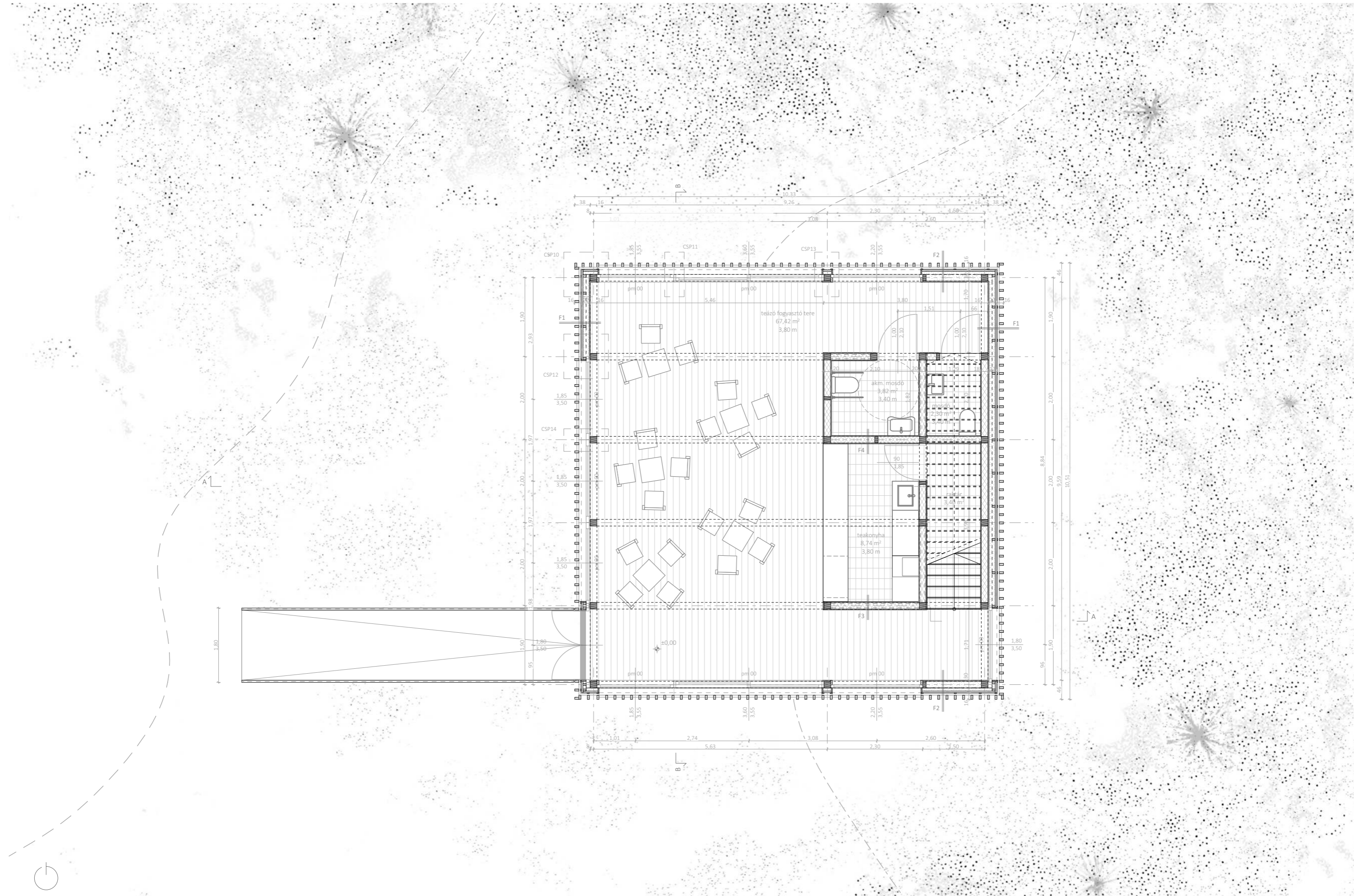

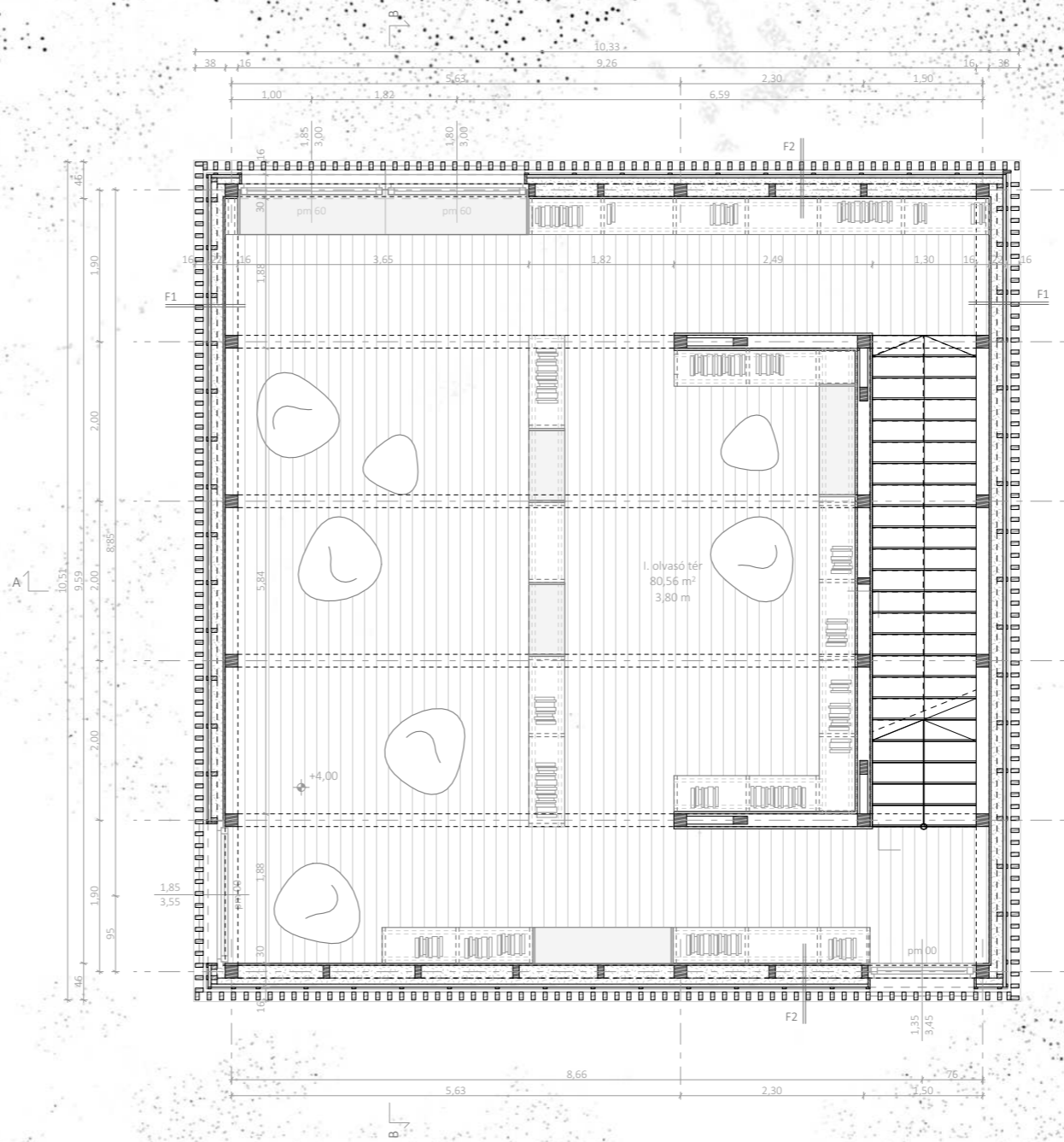
OLVASÓ TORONY

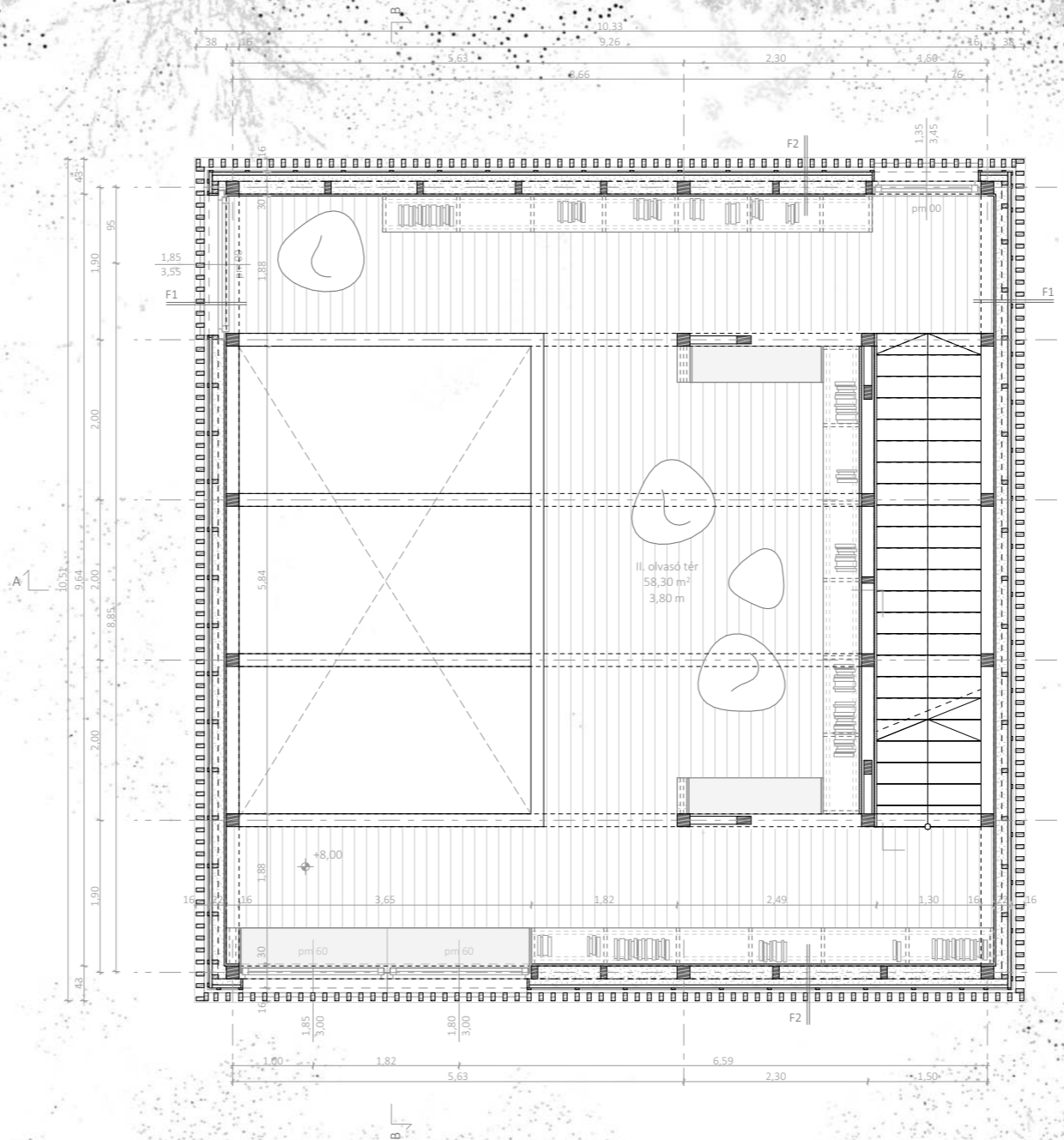
A jellemző megérkezési irányból egy tisztáson haladunk át. A tisztás a megérkezés és az átvezetés helyszíne. A torony a kolostor külső udvarát keretező védőtornya fölé magasodik. Az olvasótorny a védőtornyhoz hasonlóan erős sugárzó égiségű tömegével üdvözöl minket. A fogadóépület földszintjén elhelyezett teázó csempész állandó jelenlétet a helyszínrre. Az emeleti három szinten kapnak helyet az olvasóterek. Az emeleti átriumos tér egy téregységként kezelendő, melyben a galériászerű szintek vannak behelyezve. A koncepcionális indíttatás miatt a teázóra nem, mint egy teljeskörű vendéglátói egységre, és a az olvasóra nem, mint könyvtárra kell tekinteni. A funkcionális követelmények a tevékenységek élményszerű megjelenítése érdekében sokkal szabadabban kezelendők.

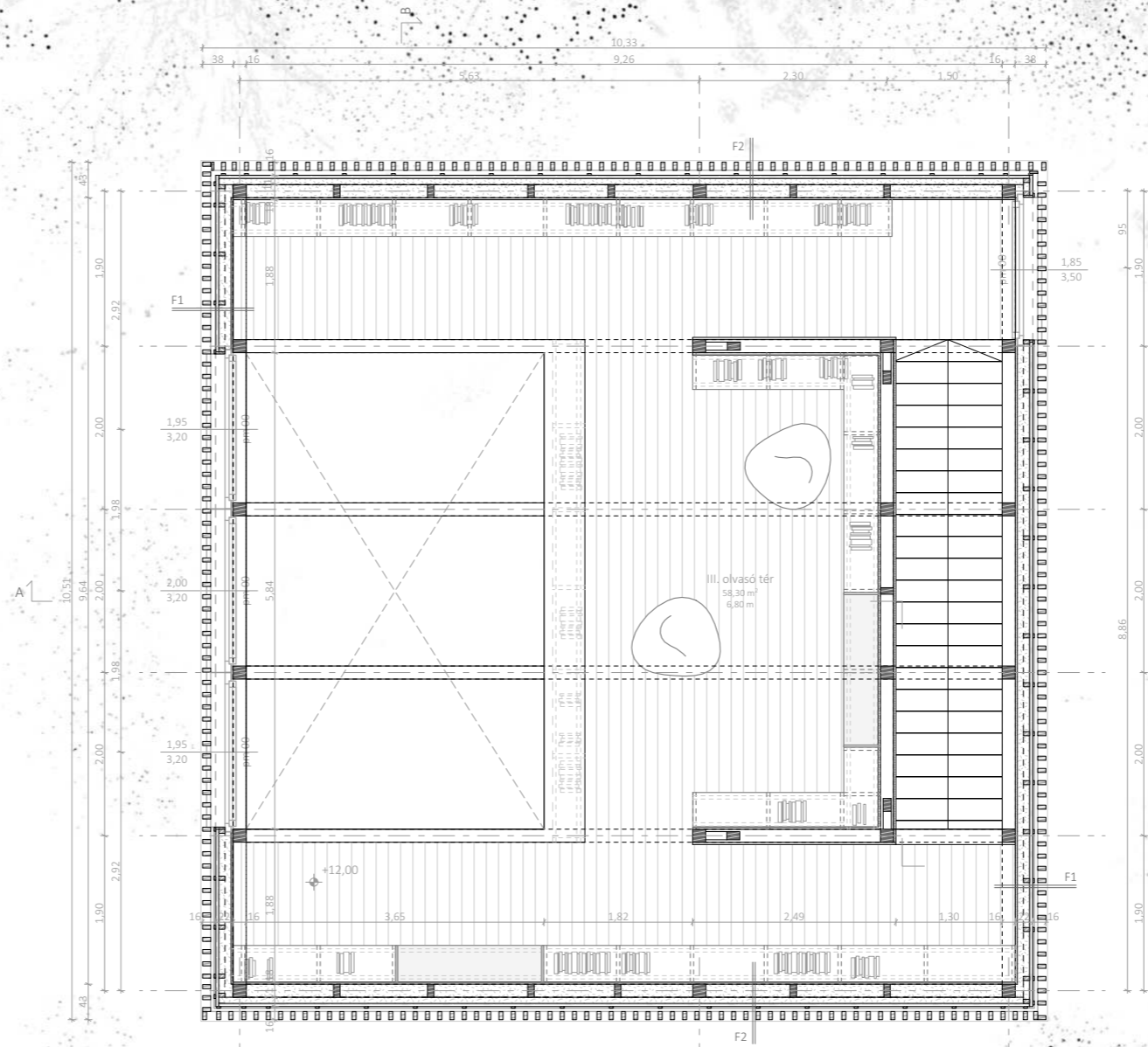

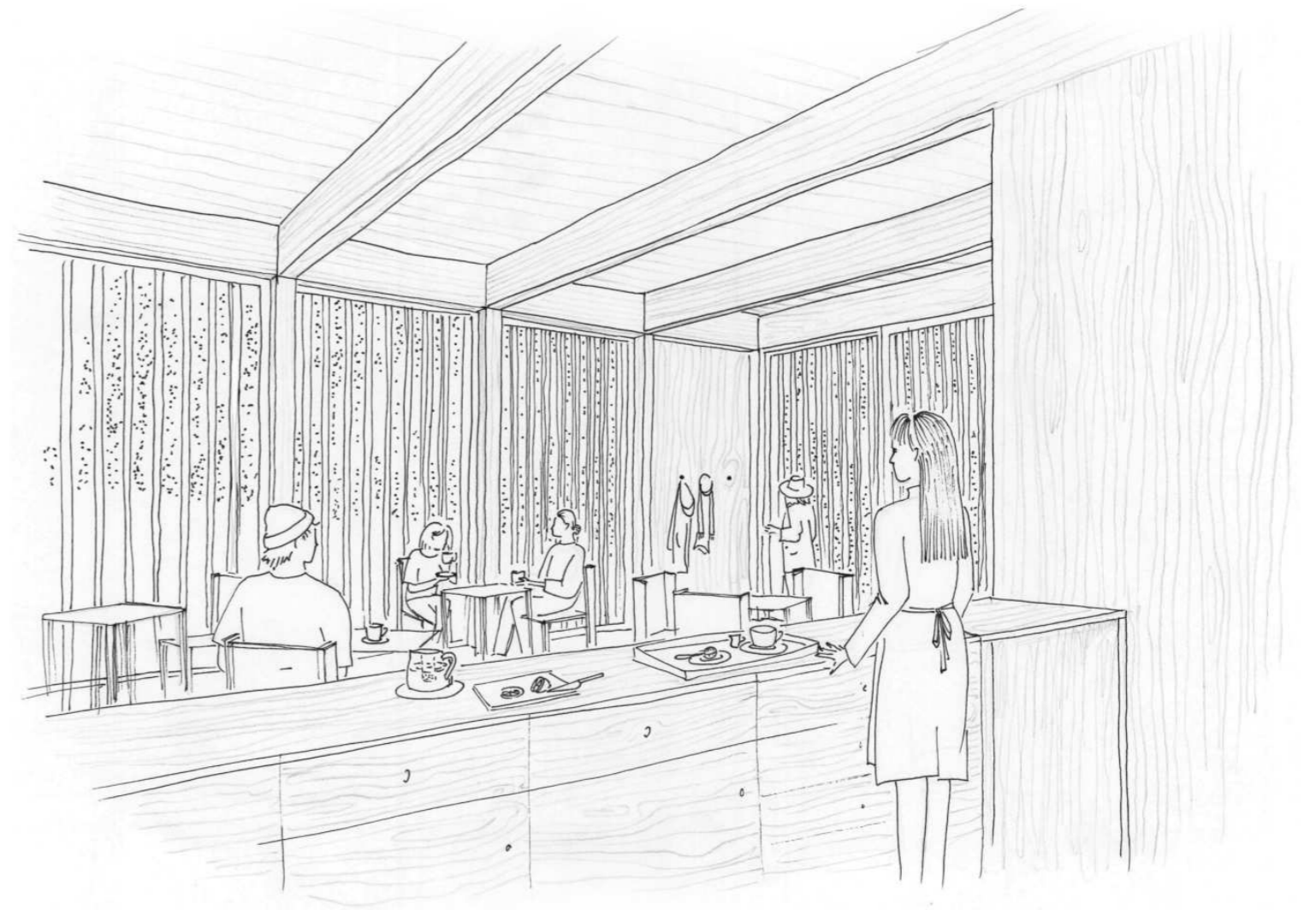
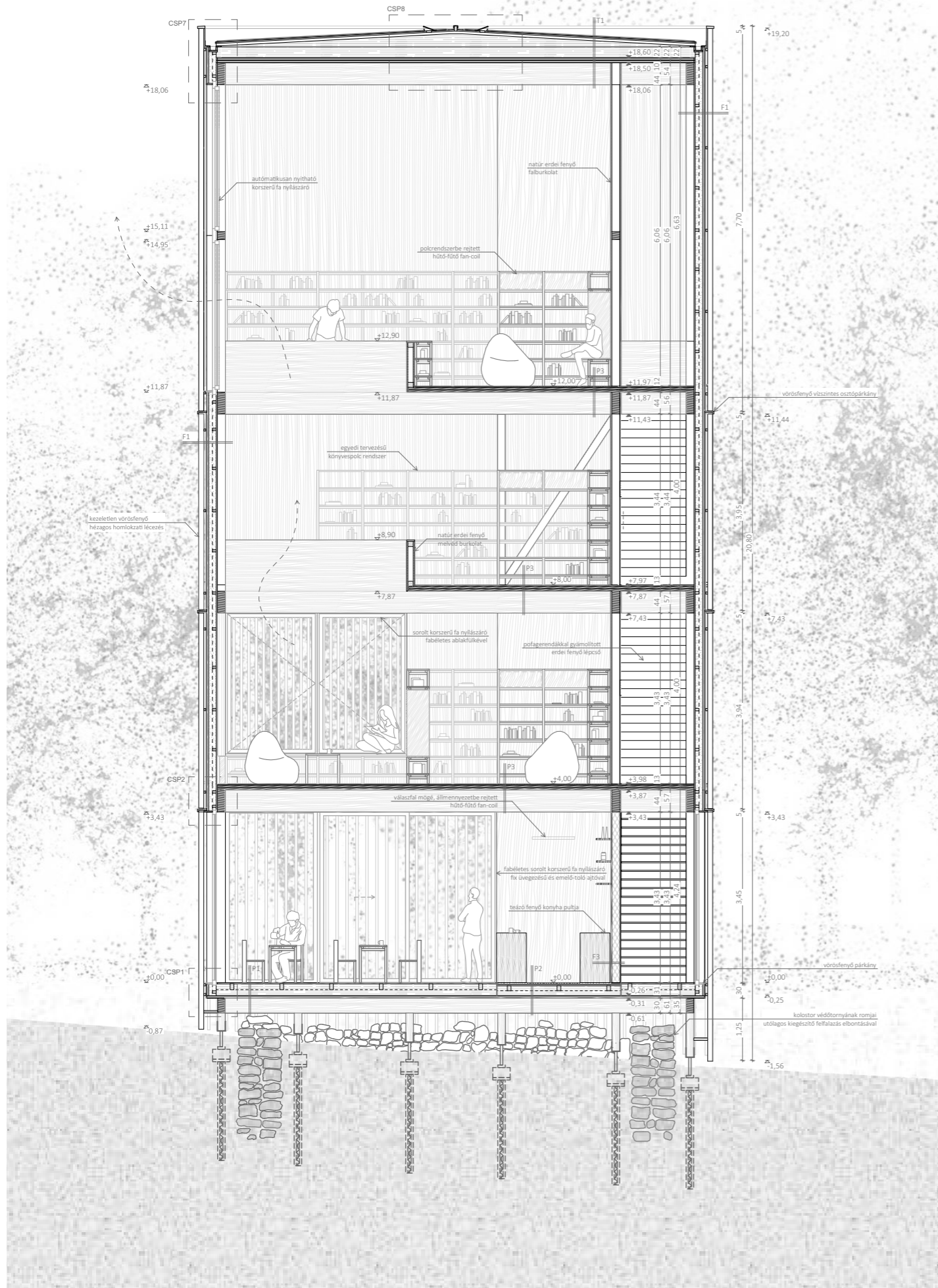

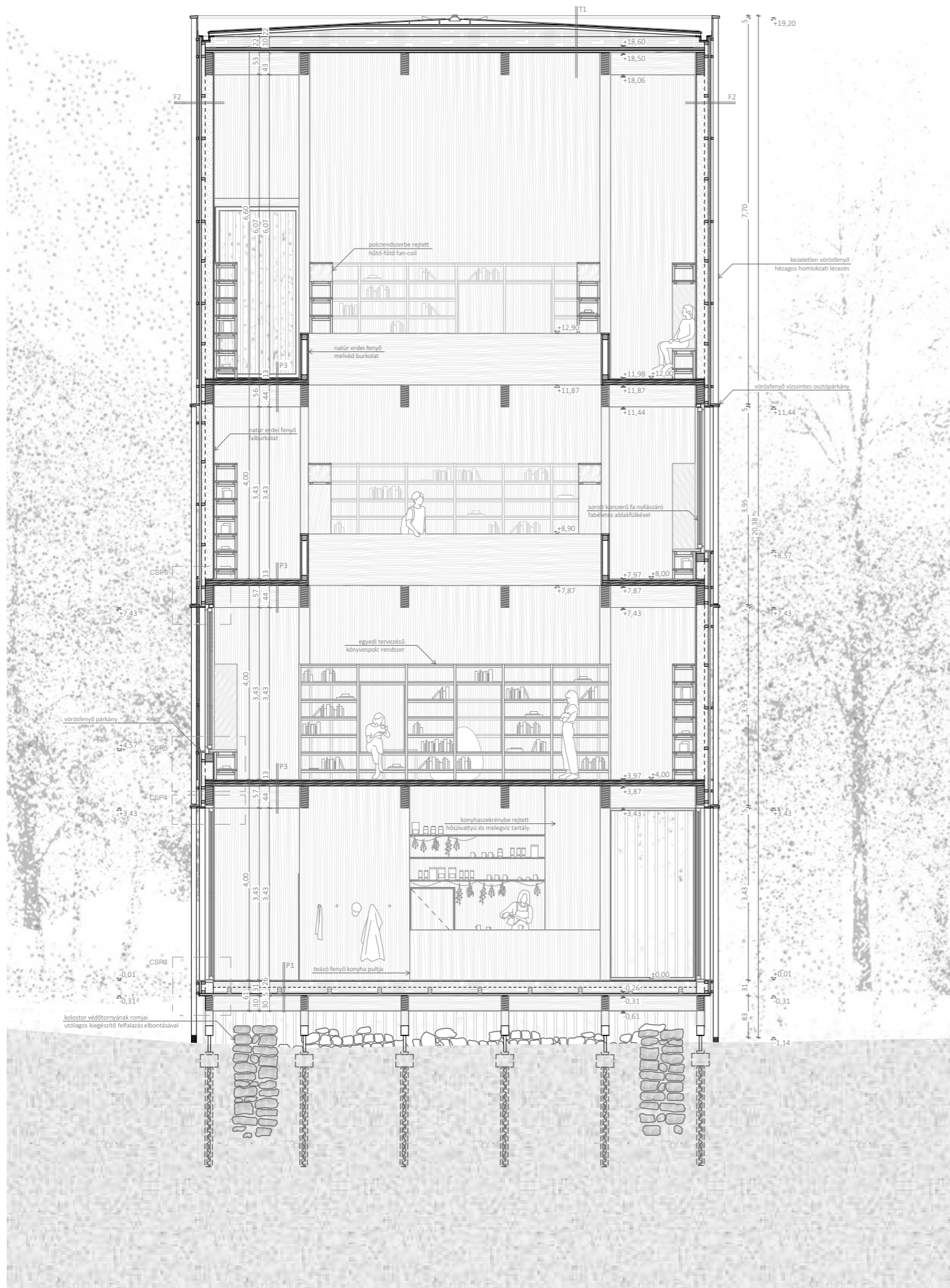

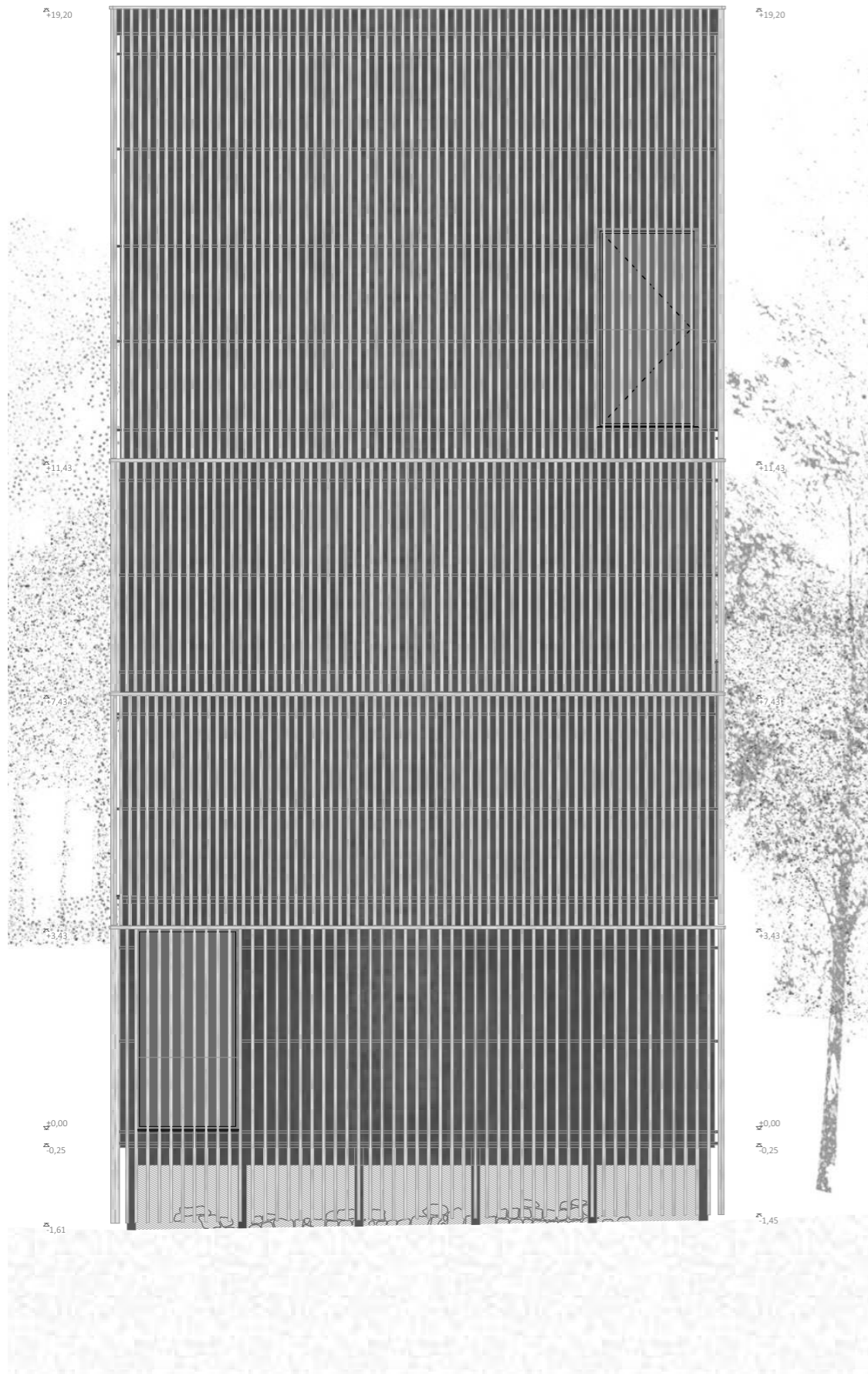

TORONY_A-A METSZET

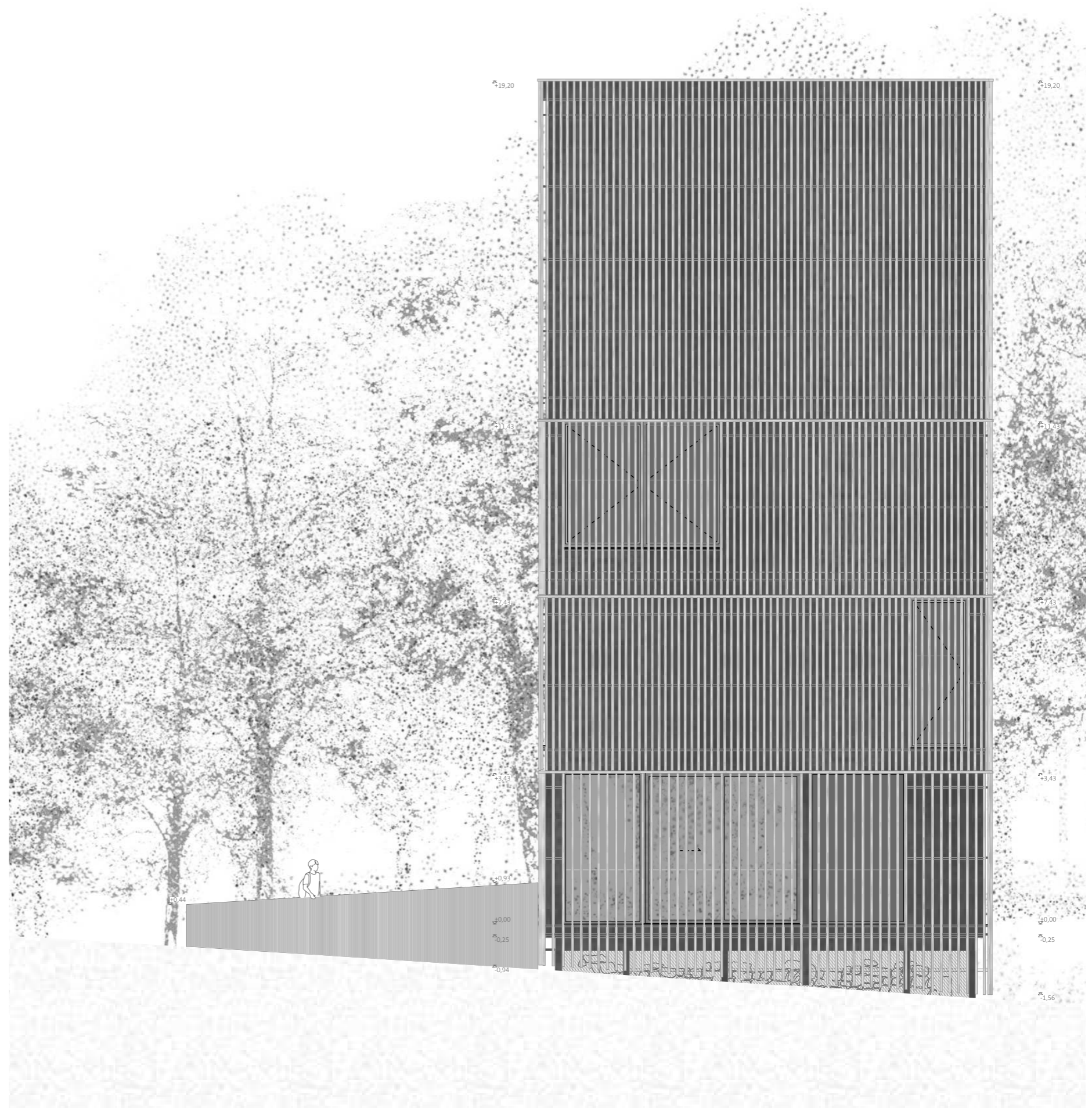

TORONY_B-B METSZET

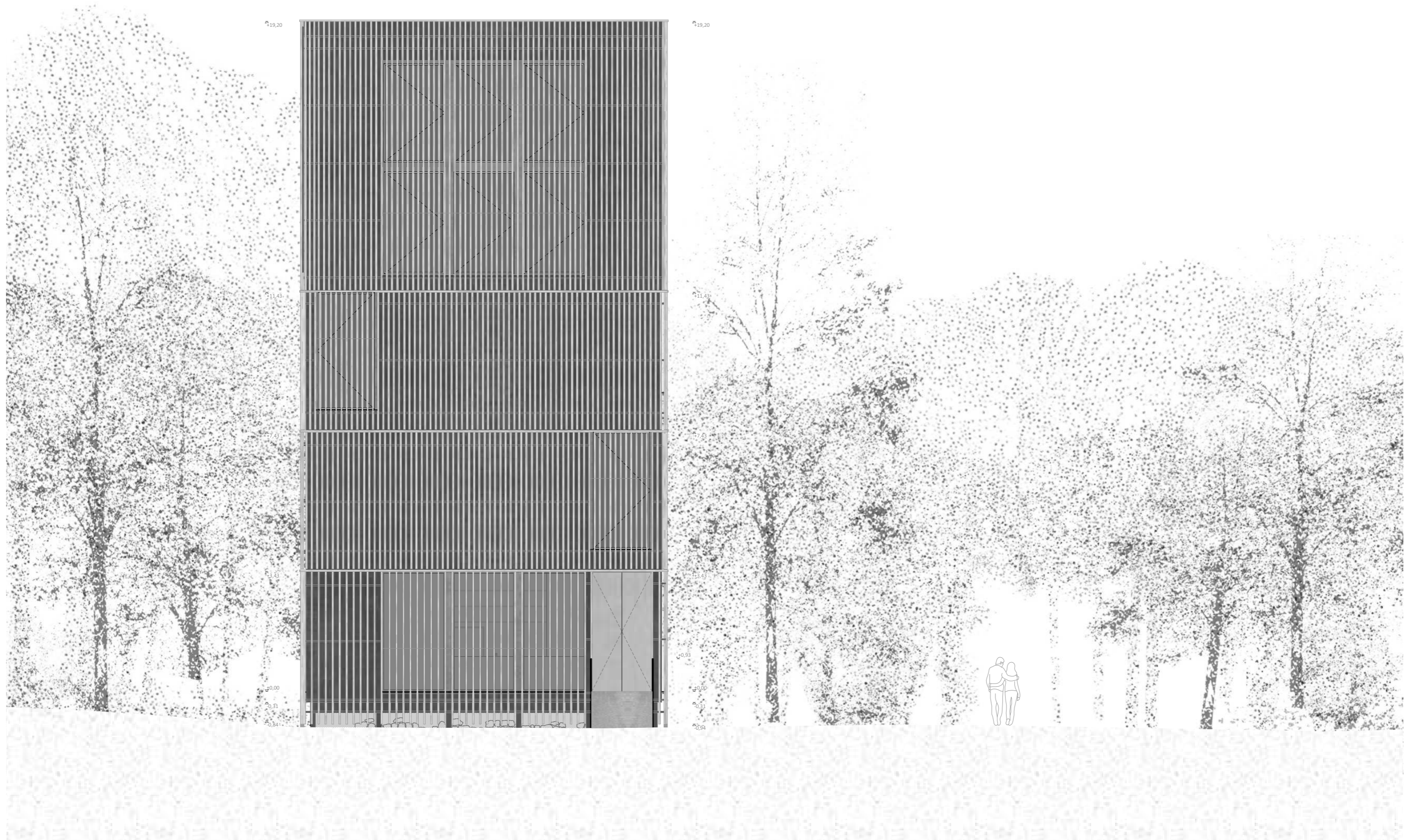

TORONY_ ÉSZAKI HOMLOKZAT

TORONY_ DÉLI HOMLOKZAT

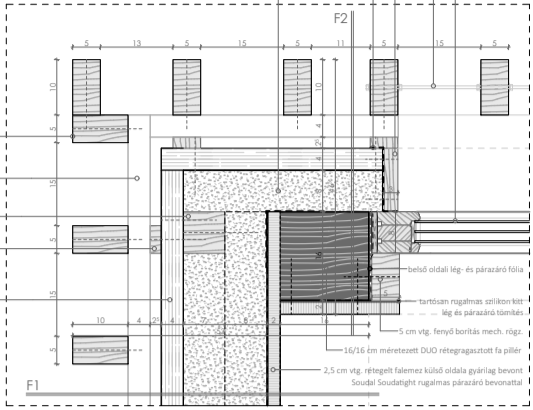

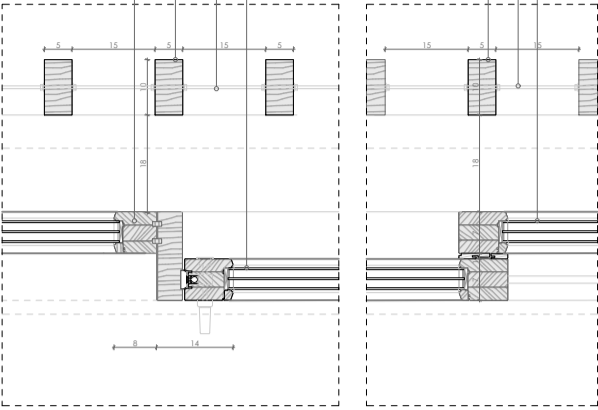

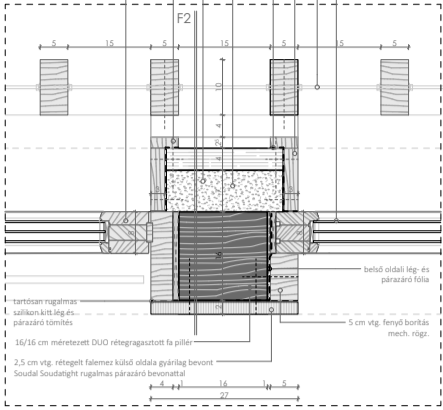
CSP10

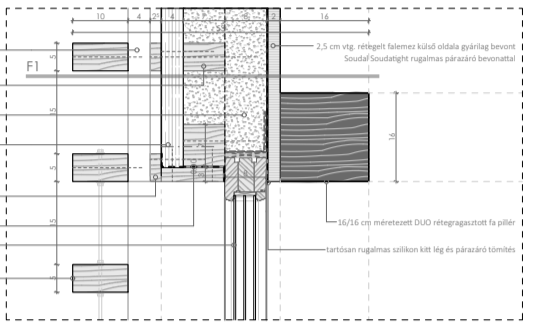
CSP11

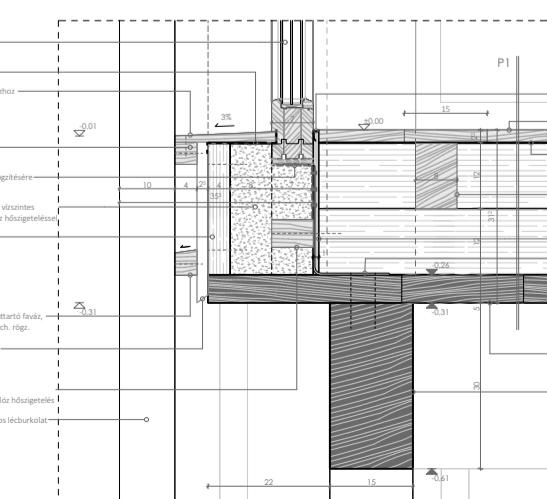
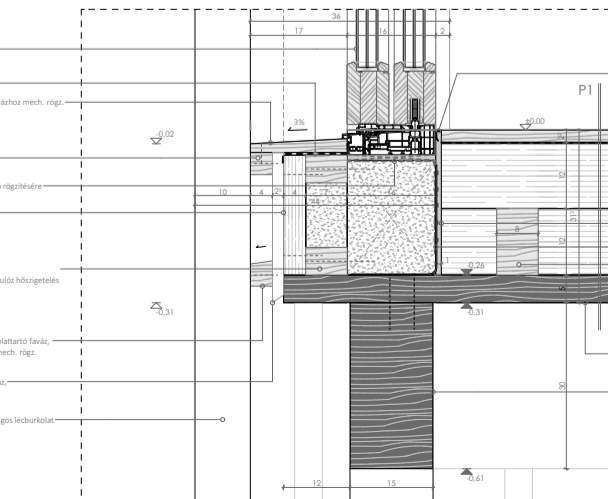
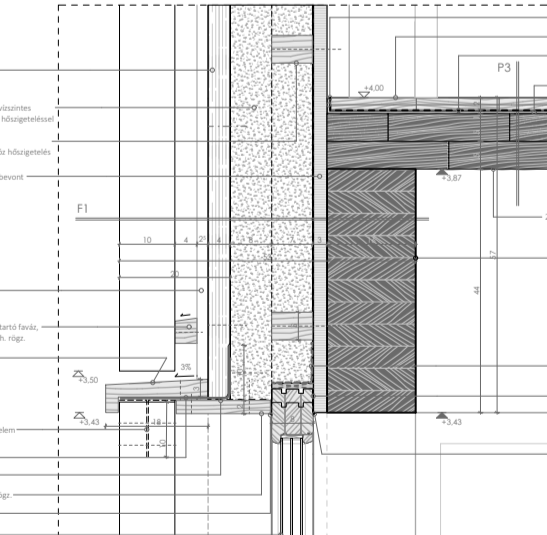
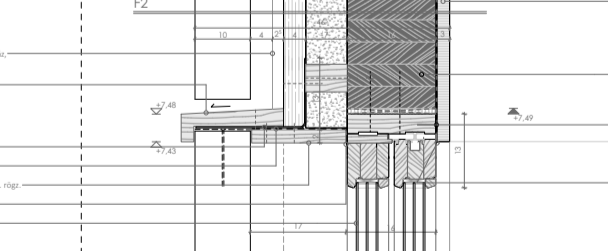
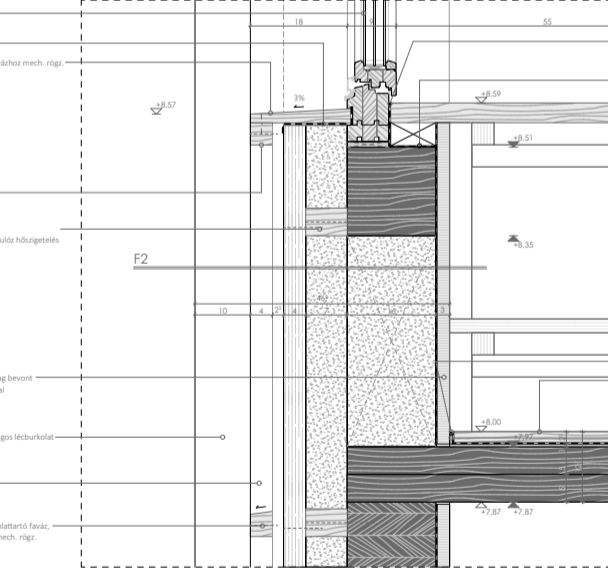
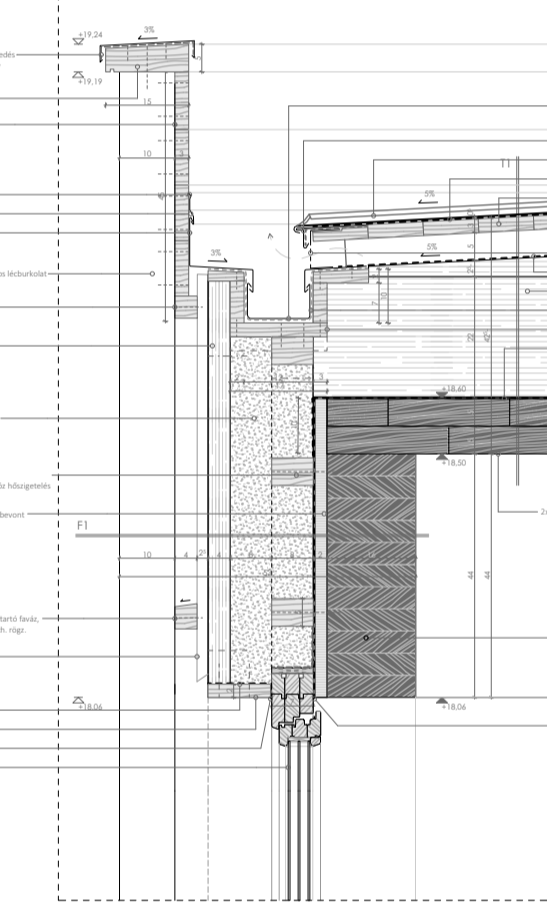
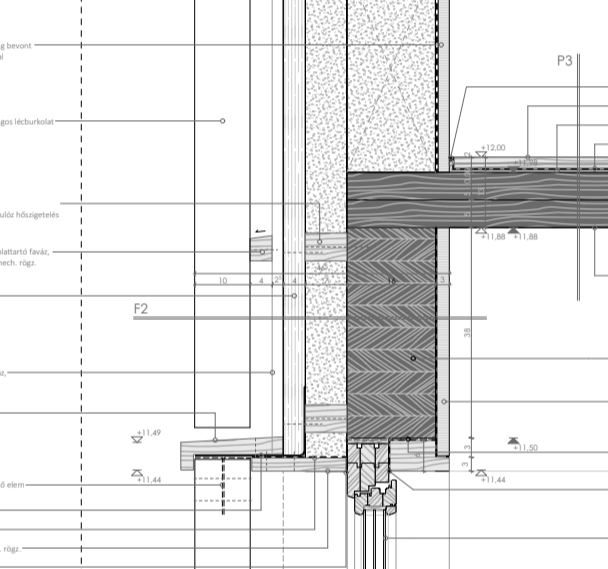
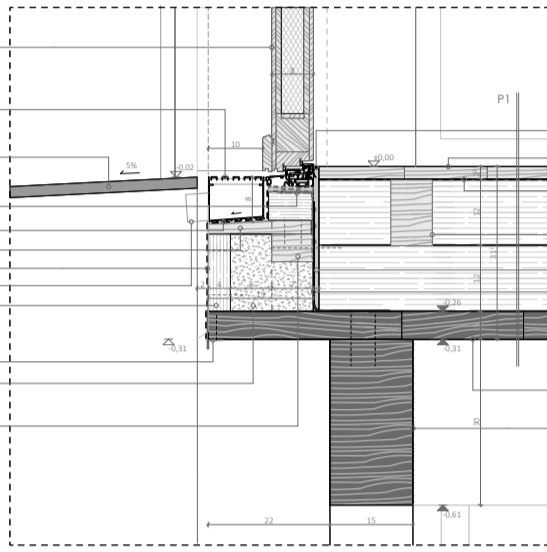
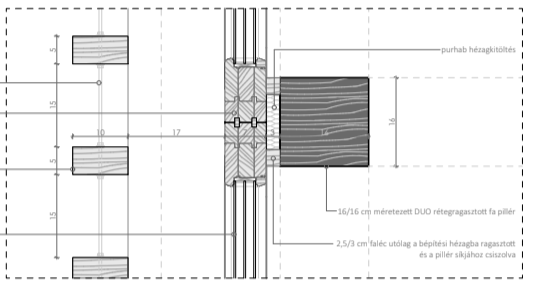
CSP13

CSP12

CSP14

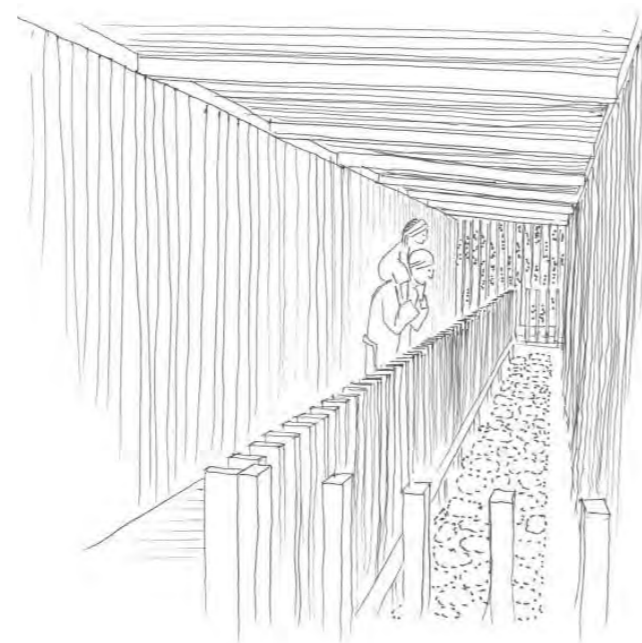

PAVILONNAL HATÁROLT KERT

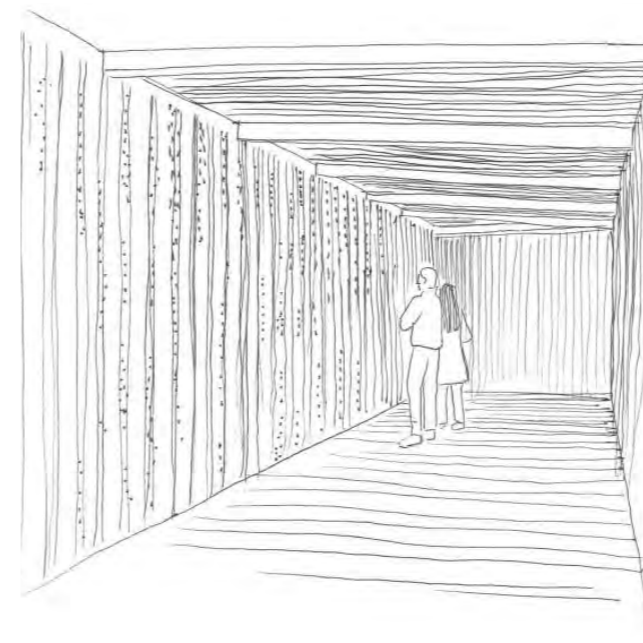
A szerzetesek területen folyó egykori munkáját a belső kerengőudvar kertjének helyén kialakított fűszer- és gyógynövény kert idézi meg újra. A kert a kétkézi fizikai munkát szimbolizálja, mely párhuzamba állítható a kolostor egykori virágzásával. A kertben termett növények a torony teázójában megvásárolhatók a látogatók számára, minimális bevételt biztosítva az építmények fenntartásához. Viszont, a kétkézi munka alatt érthetjük a szerzetesek misszionárius és oktatói tevékenységét is, melynek eredménye volt az egykori kolostor épületei is. A keret körülölelő pavilon, mely a kerengő folyosók egykori falaihoz igazodik, egy különös elvi tárgy, ami az építészeti archetípus történelmi előképére reflektál. Ellenben nem célja a folytonos körkörös haladás során a kertre való fókuszálás. A pavilon oldalai a kolostor egykori négy dimenzióját jelenítik meg didaktikusan és nem didaktikusan. A haladás során a tér megnyitásai különböző irányokba terelik a figyelmet: a kertre, a kolostor origójára; a romokra, mint a részben láthatatlan, de egyetlen ténylegesen érzékelhető dimenzióra, a tájra, mint horizontális dimenzióra a kolostor kiterjedtségére, illetve az égre, mint vertikális dimenzióra a kolostor volumenére. A pavilon kialakítása időtlen, részletek nélküli egyszerűsége törekszik.

BETEKINTÉS A KERTBE
az origó

LETEKINTÉS A ROMOKRA
a múlt dimenziója

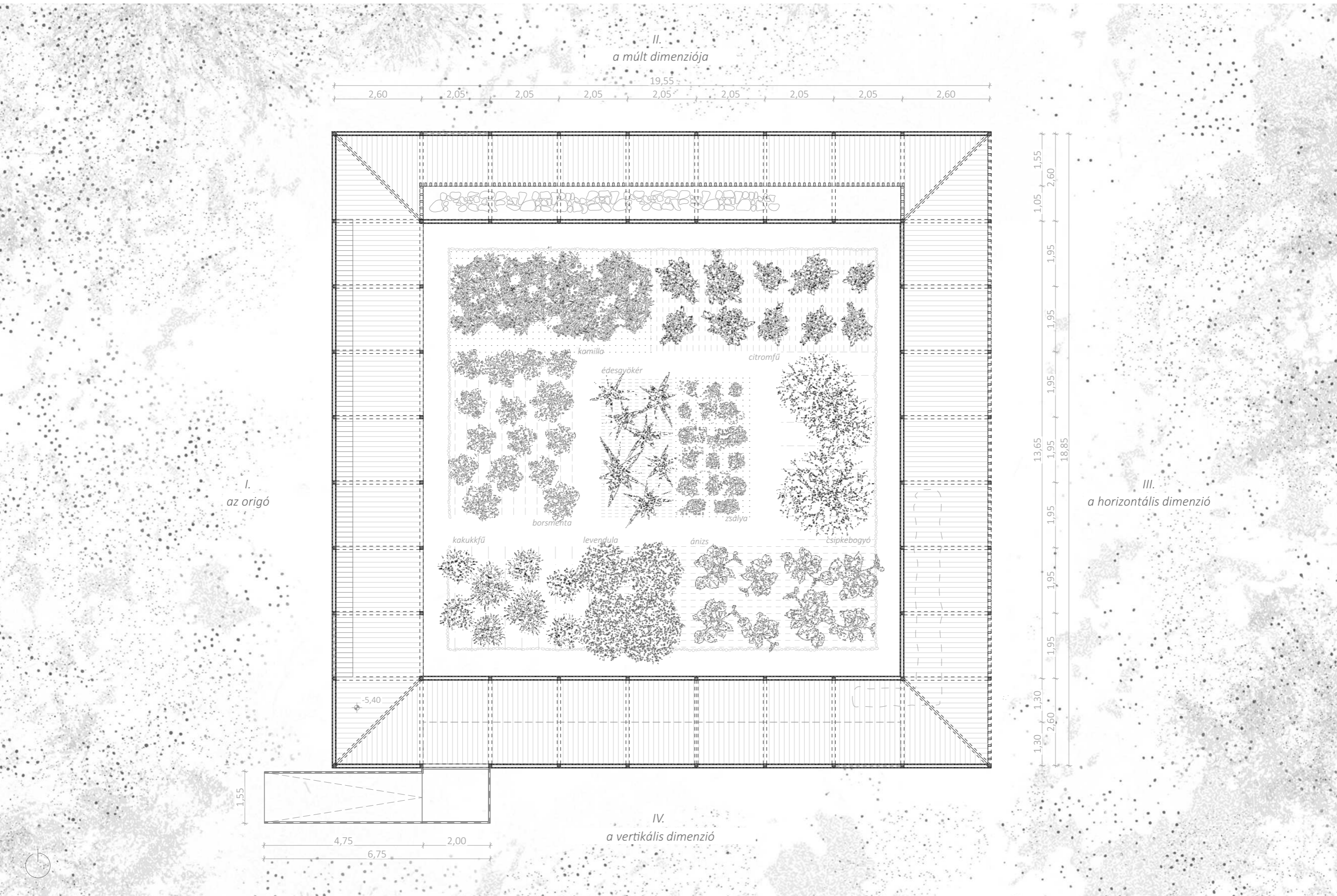

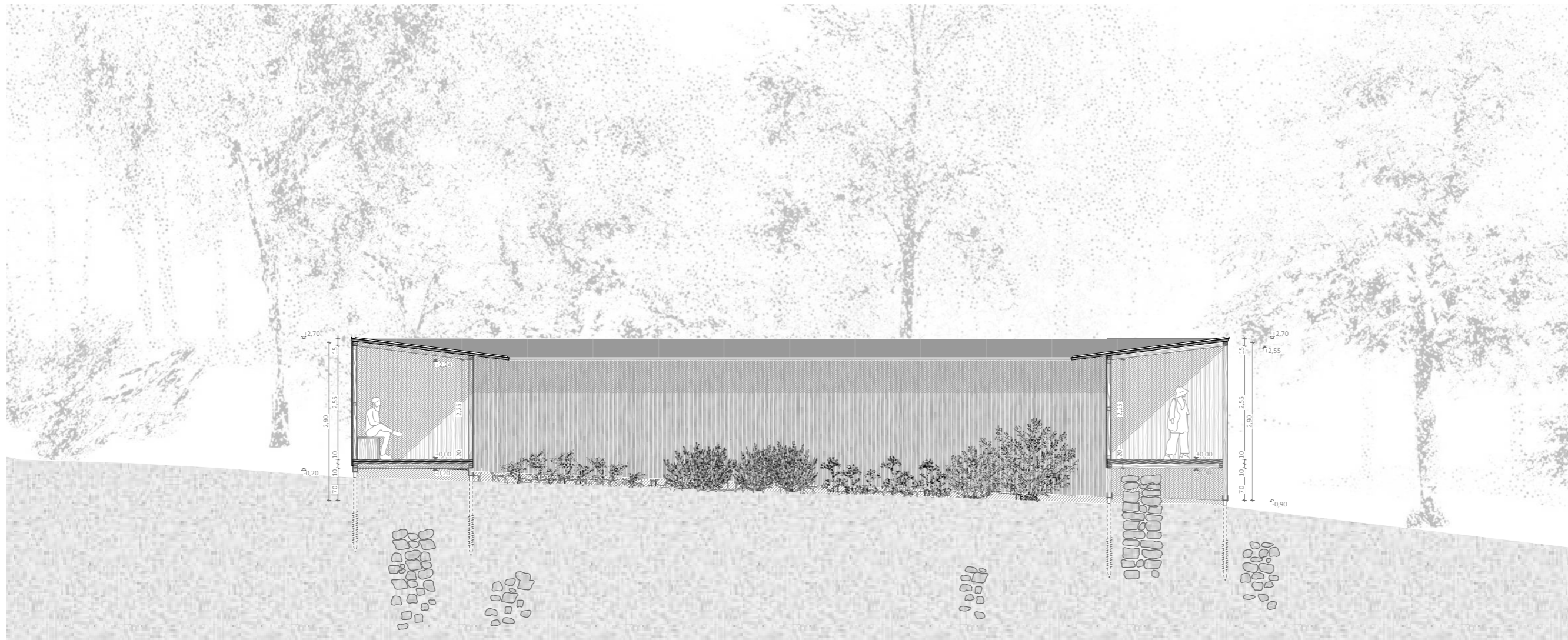
KITEKINTÉS A TÁJRA
a horizontális dimenzió

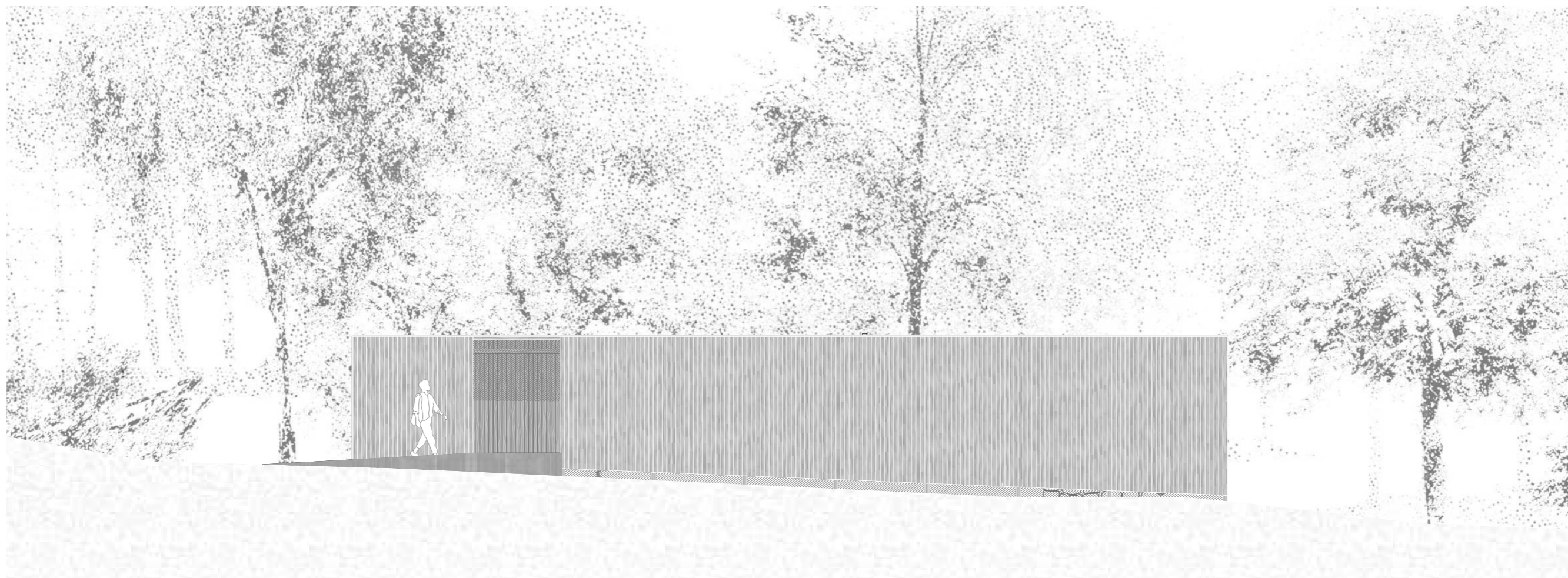
FELTEKINTÉS AZ ÉGRE
a vertikális dimenzió

PAVILONNAL HATÁROLT KERT
_ A-A METSZET

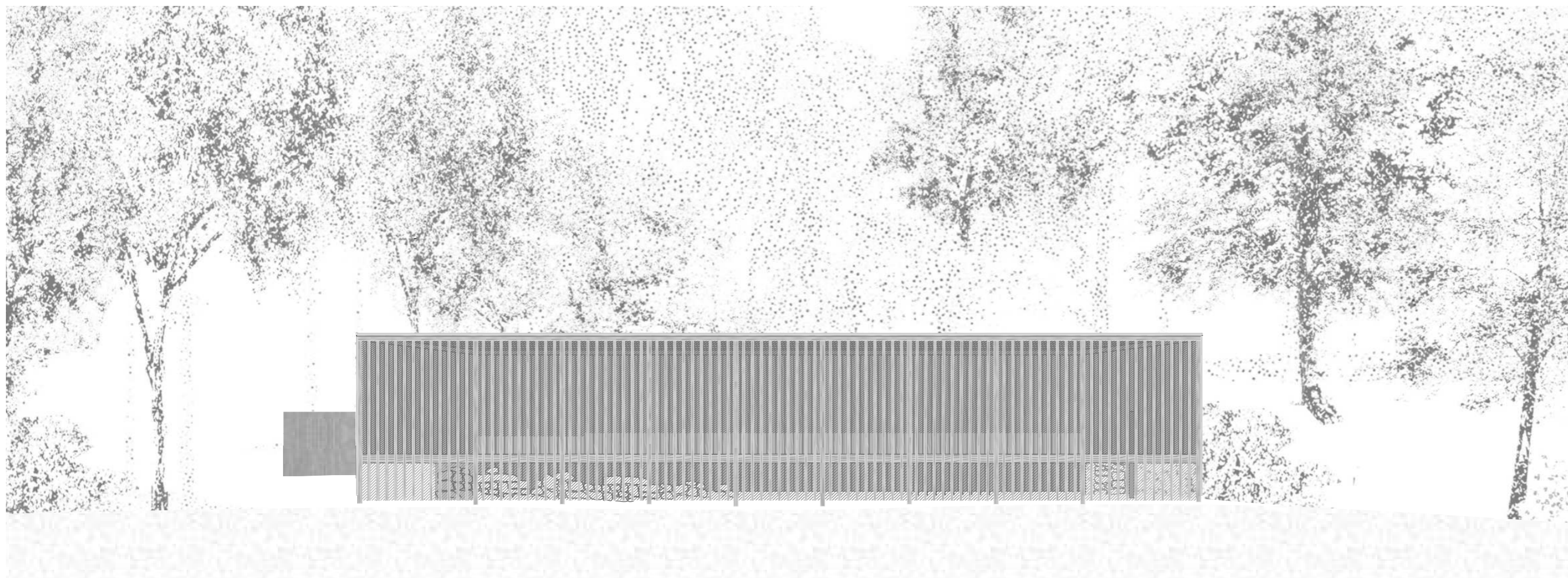

PAVILONNAL HATÁROLT KERT
_ DÉLI HOMLOKZAT

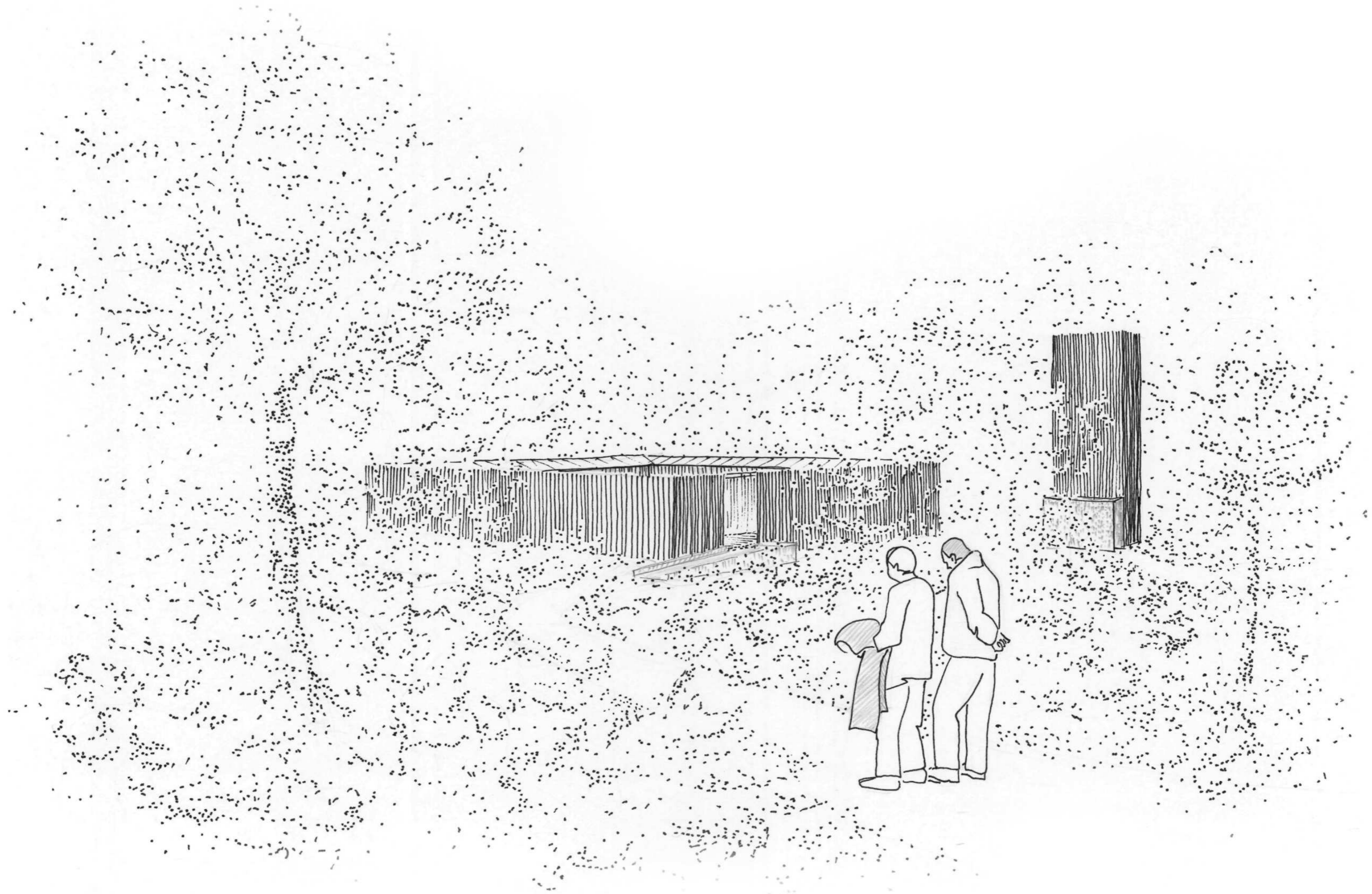

PAVILONNAL HATÁROLT KERT
_ B-B METSZET

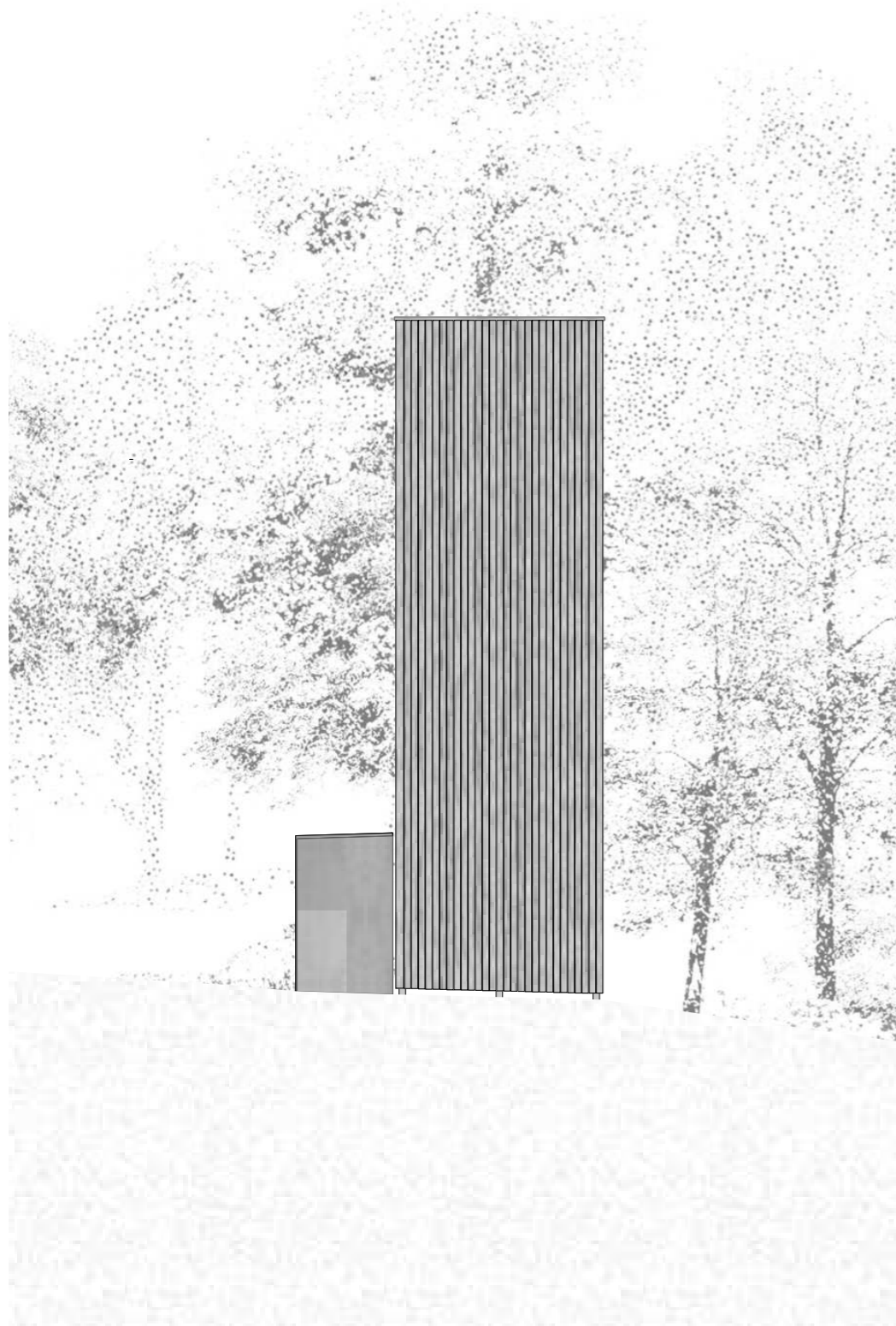

PAVILONNAL HATÁROLT KERT
_ KELETI HOMLOKZAT

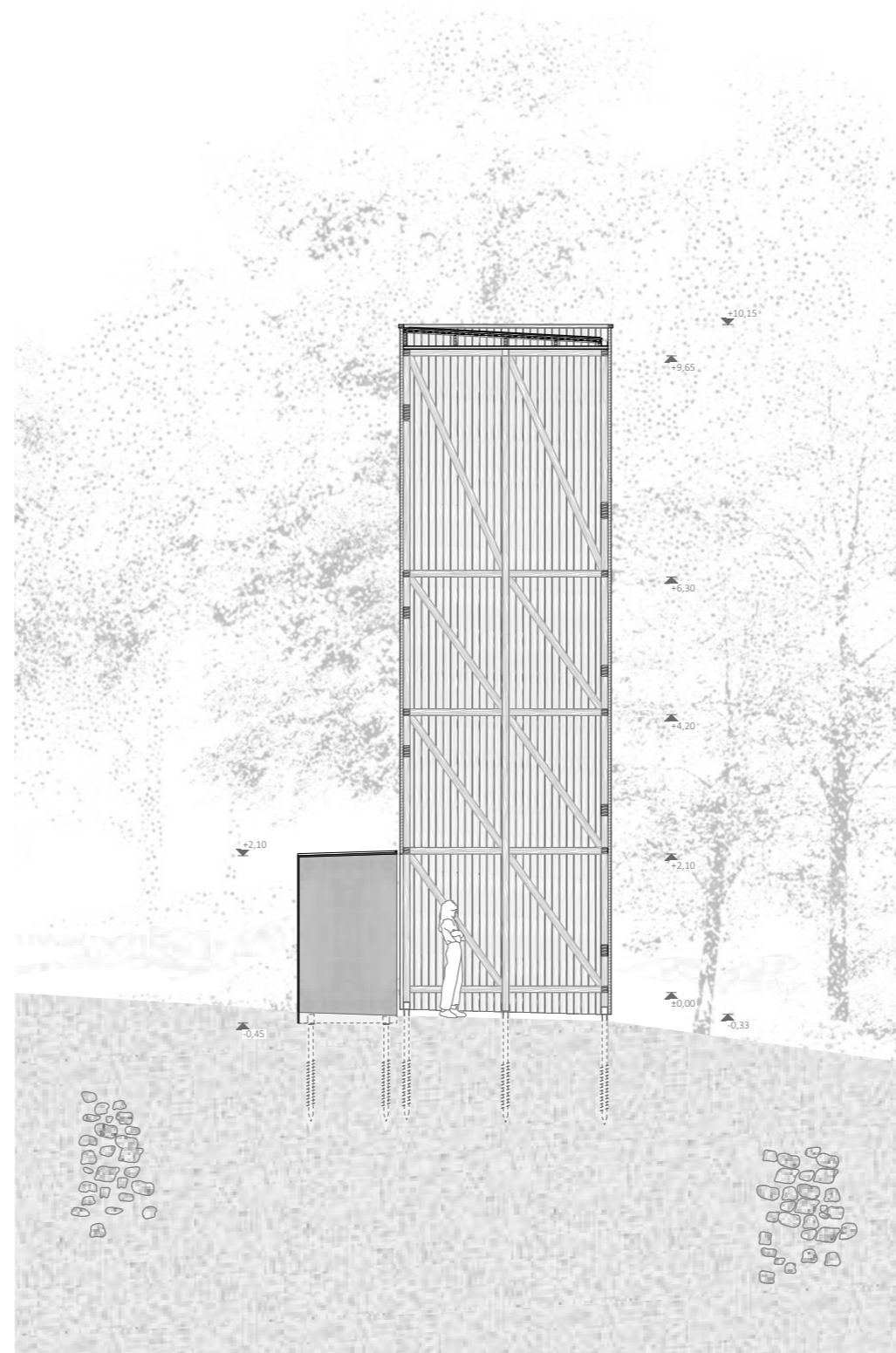

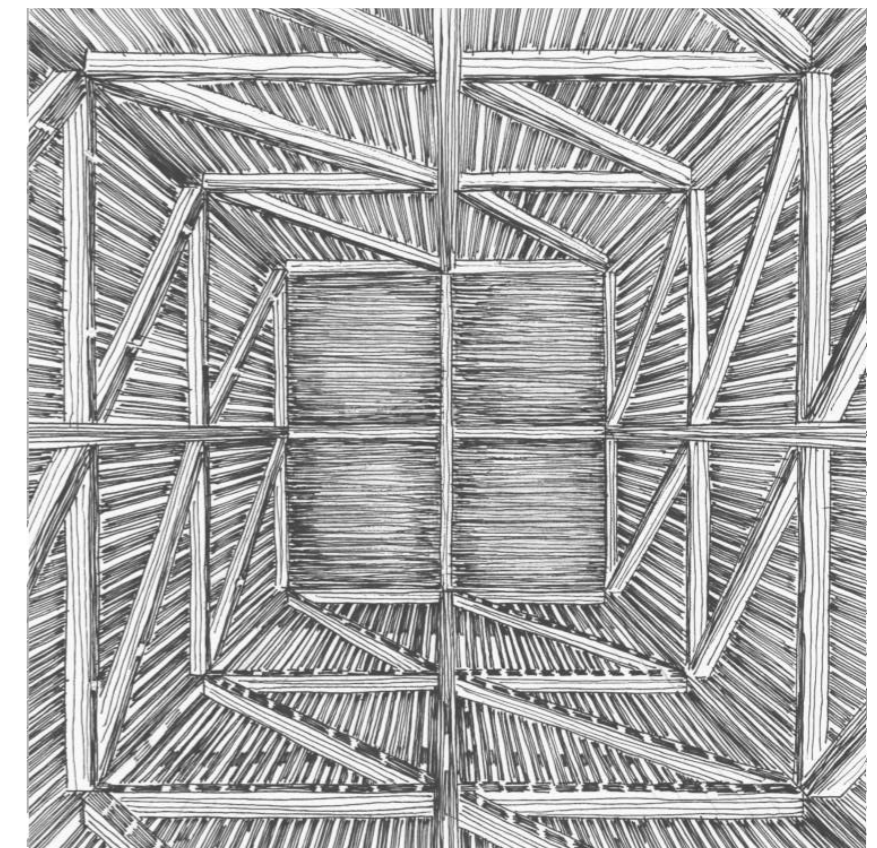
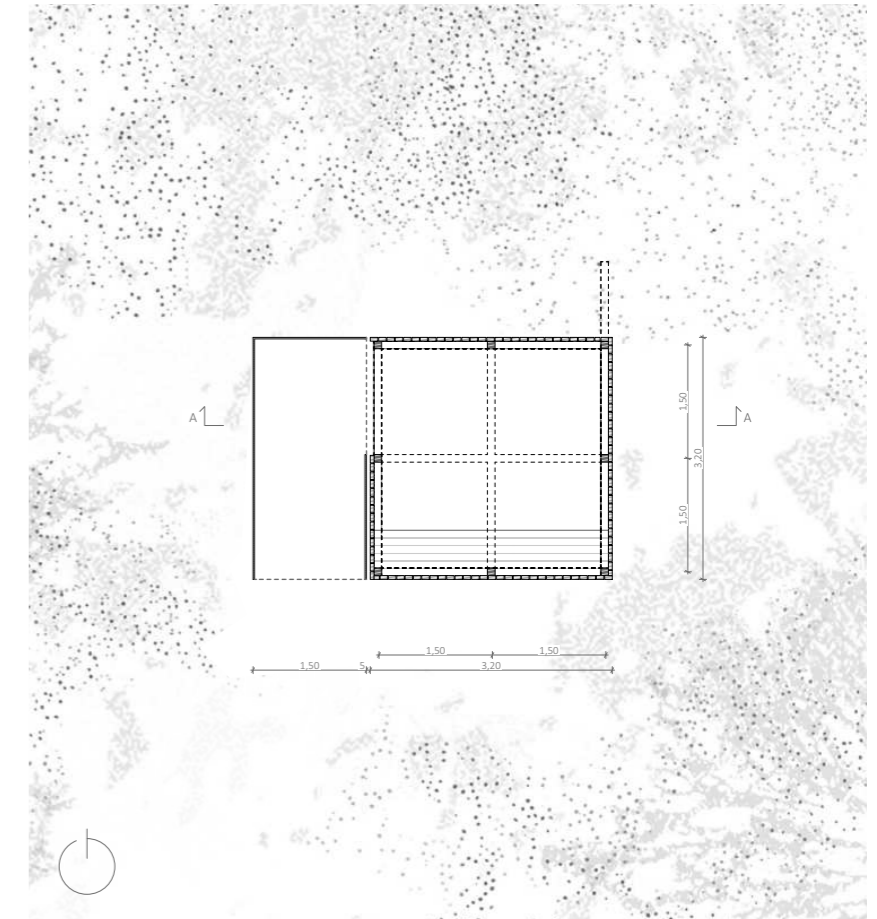
DÉLI HOMLOKZAT

A-A METSZET

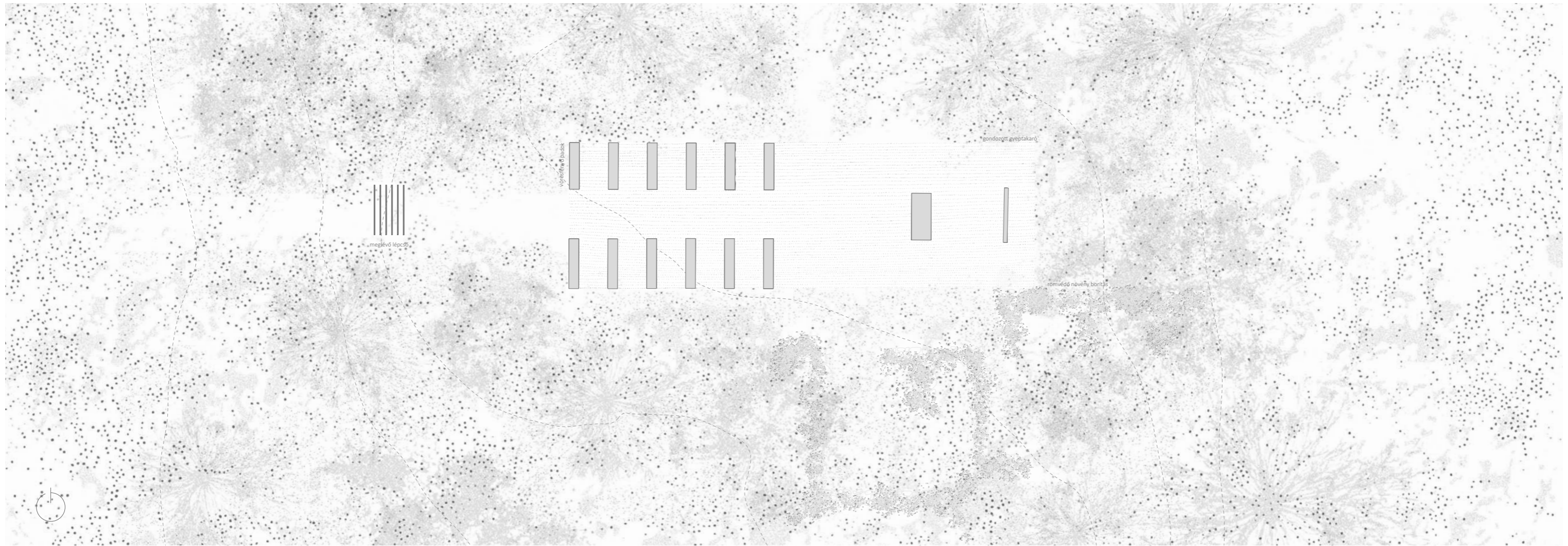

ALAPRAJZ

MERENGŐ TÉR

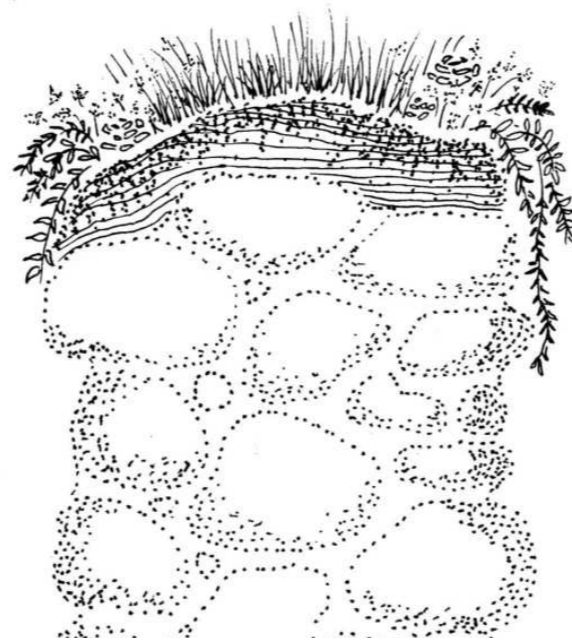
A merengő tér az elmélkedés színtere, egy egyszemélyes, emelt belmagasságú tér. Ugyan az ereklie kápolna helyét jelöli ki, de nem szakrális tér létrehozása volt a cél. A merengő a profán és a szakrális terek határán álló építmény, mely direkt szimbólumoktól mentes, de szakrális atmoszférával rendelkezik. A használóra bizza a megítélést. Az építmény a külvilágtól teljesen elzárt, tulajdonképpen egy védett búvóhely, ahova elvonulhat az ide látogatók. Sötét terébe a gyalultatlan homlokzati lécezés egyenletlen hézagjai között szűrődik be a fény.

SZABADTÉRI TEMPLOMTÉR

A negyedik elem, a szabadtéri templomtér jelenlegi formájában is különösen erős atmoszférával rendelkezik. A sűrű erdő eldugott tisztásán üldögélve úgy érezhetjük, hogy megáll az idő körülöttünk és lelkünk elcsendesül. Nem véletlen, hogy a hívők és a világból kiszakadni vágyók rendszeresen látogatják a nap több időpontjában a helyet. A templomtere nem igényel újabb épített elemet, ami csak elfedné vagy megmásmátaná a hely jellegét, így csak a jelenlegi használat kiegészítése és az atmoszféra továbbberősítése volt a cél. Az elhelyezett térbútorok és liturgikus elemek anyaghasználata és formálása egyszerű és letisztult. A gondozott tisztás szűkítésével a fák és sűrű növényzet a templomtér falaivá válnak, mely évszakra változtatja formáját, újabb és újabb arcát mutatva. A tér lefedés pedig az ég, mely végtelen teret enged a fohásznak. A területen található felszíni romok tetejére növénytakaró készül a romok védelme érdekében.

rom tetején helyi gyeptalaj nedvesség bejutás ellen

széleken varjúháj a függőleges felületek eróziója ellen

5-10 cm vtg. ültetőközeg hőmegtartás érdekében

ROMVÉDŐ NYÖVÉNYTAKARÓ KONCEPCIONÁLIS RÉSZLET

"soft capping", Hailes Apátság, Anglia

